

**Уредништво:**

мир Драгица Панић Кашански (главни и одговорни уредник), Петар Васић, Драган Кашански, Петар Субашић, Александар Николић (лектор)

**"Баштинар"**

**Адреса Уредништва:**

Брчко, Трг младих бб,  
Телефони: 049/216-775, 216-511  
e-mail: bastinar@hotmail.com

**Издавач:**

Удружење за његовање српског културно-историјског наслеђа "Баштинар" Брчко

Број жиро рачуна: 554-005-00000501-31  
Број девизног рачуна: 5401000-00/279  
PAVLOVIC INTERNATIONAL BANK AD  
SLOBOMIR-BIJEVLJINA, FILIJALA BRČKO

**Технички уредник и насловна страна:**  
Драган Кашански

**Секрећар Уредништва:**  
Марија Васић, тел. 049/213-242

Иzlazi два пута годишње - Цијена: 5 KM

**Штампа:**

Гама Брчко

Тираж првог броја 500 примјерака



## Уводна ријеч

Пред Вами је, поштовани читаоче, први број часописа који је покренут жељом и радом чланова нашег Удружења. Жеља нам је да се и на овај начин окупе поштоваоци српске баштине и ствараоци из разних области и да, у складу са својим могућностима, што више учесника даје допринос његовању српског културног, историјског, књижевног и другог богатства. Ово је прилика и начин да се подсећамо на познате и да откривамо нове вриједности из свих подручја живота и стваралаштва нашег народа, као и да нашу свакодневицу дарујемо бољим расположењем, љепшим погледима на стварност и употребујемо новим садржајима разговора. Желимо да тражимо наше народне бисере, злато и драго камење које још нисмо спознали, који, покривени или запретани прашином незнања и заборава и наслагама времена, чекају да буду откривени или се налазе у нашим духовним сферама па траже излаз на свјетло дана. Сматрамо да је онај ко овако приступа историји, култури, традицији и будућности свога народа ослобођен негативних мисли и емоција. Њему су у срцу љепота и надахнуће правим српским вриједностима, а то су, уз вјеру, наду и љубав, и најбоља средства за очување идентитета Човјека, па тиме и народа. Придружите нам се!

Кроз садржај овог првог броја нашег гласила Уредништво ће покушати да Вас поведе на тај започети дуги пут.

Уредништво



О удаљењу  
“Баштинар”  
и поимању  
баштине





# Башта на сина думаше

Башта на сина думаше:  
"Дизај се, сине, стезај се,  
днеска је, сине, Туцинд'н,  
да ме на лапот поведеш  
да више леба не арчим,  
да више ижу не грозим."

Диже се Митар, стегну се,  
па попи жутку грејану  
и узе мотку дельяну,  
у торбу белу погачу  
и лапочину пред себе.

Терали тека до поток,  
па вели Митар Баште си:  
"Тате, бре, црни, тате ле,  
ја не мог цел'ц да газим,  
мен ми се ноће следише!"

Дај да те овде утепам,  
У топлу собу да бегам.  
Турај погачу на главу!  
Заману с мотку дельяну,  
ал запе мотка за грану,  
од једну крушку квргаву.

Упита стара старина:  
"Јел ме тој ранка спасила?"  
"Ако те ранка спасила,  
ти си ју овде посадил,  
ти си ју овде калемил!"

ЖИВОЛИН ПАВЛОВИЋ

Публиковано у циклусу "Дивљи ветар" (књ. 1, роман "Лапот"), ДП "Знанје" Нови Сад и Kwit Podium Београд, 1993. (стр. 7) и у "Diarium III", књ. 6, "Прометеј" Нови Сад и Kwit Podium Београд, 1999. (стр. 145-146). од Давида Савића, рођ. 1895, село Црни Врх испод Старе планине.



# НАСЉЕЂЕ ИЛИ БАШТИНА (ИЗ ДУШАНОВОГ ЗАКОНИКА)

Одредбе из области грађанског права су у Законику веома малобројне. То не значи да није било различитих приватноправних односа у које су свакодневно ступали припадници и повлашћених и зависних слојева становништва. У Властаревој Синтагми и Јустинијановом закону има велики број грађанско-правних одредби. Осим тога, за неке односе је вероватно још увек важило обичајно право. Чланови Законика који регулишу односе грађанског права налазе се у различитим деловима Законика и поређани су без икаквог система.

Стварно право се појављује само у два института - својини и залози. Својина је била, као што је већ речено, подељена феудална својина. На истом земљишту цар је имао dominium eminens, властелин dominium directum, а зависни сељак dominium utile. Законик потврђује неприкосновеност властелинских баштина и допушта слободу располагања: "... да су слободни с њима, или под цркву дати, или за душу оставити или продати кому било" (чл. 40). Када је у питању земља зависног сељака, слобода располагања је ограничена условом да на њој увек мора бити "работник". Ако га не буде, земљу може узети властелин да би на њој населио неког другог зависног сељака. Својина се могла прибавити различитим правним пословима. Оригинерно стицање својине путем крчења шума Законик забрањује.

Залога је давана као јемство за враћање дуга. Вероватно је постојао рок после кога залога није



могла бити откупљена, што је доводило у неповољан положај зајмопримца, јер су заложене ствари по правилу вредније од позајмљене суме новца. Законик не допушта такву злоупотребу, остављајући могућност откупа заложене ствари без обзира на рок (чл. 90).

Облигационо право није било развијено у Душановој држави. Битне карактеристике феудалног система су натурана привреда и неразвијеност робно-новчаних односа, те је разумљиво да се облигацијама бави мали број чланова Законика. Ипак, више одредаба из ове правне области има у Властаревој Синтагми и Јустинијановом закону.

Купопродаја и покретних и непокретних ствари је несумњиво постојала у Србији, али нам нису сачувани уговори на основу којих бисмо могли нешто више сазнати о форми у којој је вршена. Анализирајући "Призренску тапију" А. Соловјев је закључио да је она од почетка до краја писана по узору на византијске купопродајне уговоре.(44) Ово је био утицај византијског писаног права, које је било нарочито брзо усвајано у областима близу грчке границе или областима освојеним од Византије. "Јер су норме грађанског права врло конзервативне, и када једна култура губи своју политичку превласт, њезине приватно-правне норме и формулати обично живе још дуго времена."(45) Посебан вид купопродаје у Србији била је купопродаја плена, регулисана у чл. 132. Поклон се помиње у чл. 40 и чл. 174, који регулишу властелинску и потчињену баштину. У средњем веку је религиозност била веома изражена, па су били чести поклони цркви. Поклоне цркви давали су и припадници повлашћеног властелинског сталежа и



њихово потчињено становништво. С обзиром на хришћанско учење о милосрђу, као особини сваког човека који жели да заслужи царство небеско, ти поклони су најчешће давани са одређеном наменом. Манастир или црква су били дужни да из дарованих средстава деле милостињу сиромашним, да воде бригу о убогима итд. У оквиру манастирских имања било је болница и прихватилишта за људе са тешким физичким манама које су их чиниле неспособним за рад. Њихово издржавање је такође плаћано из поклона религиозних давалаца. (46)

Размена је још увек постојала, мада је њен значај вероватно био прилично незнатан (чл. 43).

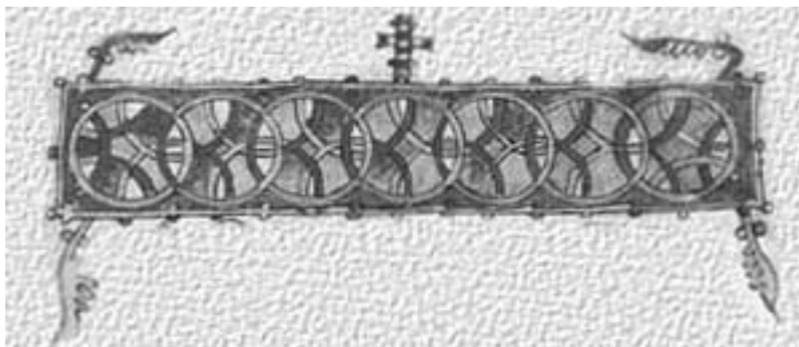
Остава се помиње само на једном месту, и то када гостионичар одговара за ствари путника (чл. 125). Брачно право се налазило у домену црквеног права, али је у Законику било неколико чланова који су имали задатак да заштите интересе православне цркве. Њима се забрањује склапање брака без одређеног црквеног обреда (чл. 2). На други начин склопљен брак се не признаје: "такови да се разлуче". (чл. 3). Забрањено је и склапање брака са припадником друге вере (чл. 9). (47)

Наследно право је такође недовољно регулисано у Душановом законику. Том важном облашћу права бави се само неколико чланова. Имање властелина наслеђује после његове смрти потомство. Из Законика се не види да ли је наслеђивање некретнина било ограничено на мушки потомство: "Који властелин узима децу, или опет и не узима децу, те умре, и по његовој смрти баштина пуста остане, где се нађе од његова рода до трећега братучеда, тај да има његову баштину" (чл. 41). (48)



Наслеђивање потчињене баштине није регулисано Закоником. На селу је било много породица које су живеле у задругама и тада се проблем наслеђивања и није могао појавити. Ипак, било је и инокосних породица и можемо претпоставити да се тада непокретна имовина могла наслеђивати. Највероватније је постојао услов да наследник буде "работник", као и de cius и да са наслеђем преузме и све обавезе. У чл. 174 помињу се "људи" који имају своју баштину. Они су од те земље могли давати поклоне цркви, мираз, или су је могли продати, али увек под веома важним условом - да на земљи остане "работник". Ако га не буде, аколи не буде работника за оно место ономе господару чије буде село, да је властан узети оне винограде и њиве". Такав поступак можемо сматрати вероватним и када је у питању наслеђивање.

Недостатак већег броја чланова који би регулисали брачно и наследно право у Душановом законику постаје јаснији када се утврди да у Скраћеној Синтагми једну трећину одредби сачињавају управо оне које регулишу брачно право, а да се велики број одредаба односи на наследно право, обухватајући и законско и тестаментално наслеђивање. (49)



# Наслеђе

Пише: Драгомир Антонић

Првог октобра 1912. године, Танасије Илић, трговац из града Чачка, а државе Србије, одазвао се наредби и кренуо у рат. Оставио је кућу, колонијалну радњу, жену Стану и четири кћери: трогодишњу Радмилу, двогодишњу Марију и тек рођене близнакиње Даницу и Надежду.

Војни пут га је водио правцем који ће описати историја.

Кад се средином децембра 1918. године победник Танасије, српски борац, вратио у Србију затекао је све - Богу хвала - осим Србије. Наредбу да крене у рат потписао је министар војне Краљевине Србије. На Куманово, Брегалницу јуришао је са речима:

- За Краља и Отаџбину!

На Церу и Колубари одбијао Швабе и њихове сатрапе пушком и узвиком:

- Не дам Србију!

Да Србије нема сазнао је случајно. Отишао је у општинску зграду, ону исту из које је стигла наредба за одлазак у рат, да извади уверење да ће наставити посао са сопственом трговачком радњом. На званичном папиру који је добио стајао је велики печат на коме је мало латиницом, а мало ћирилицом писало Краљевина Срба Хрвата и Словенаца. Није му било јасно где се изгуби и то у његовом Чачку Краљевина Србија. По природи није био склон пропитивању, а и чекало га много посла те само у себи рече:

"Зна, вальда, Краљ шта ради. Моје је да опоравим радњу."



...

У Речнику матице српске за реч наслеђе пише да је то "имовина, заоставштина умрлог коју наслеђује нека особа, баштина". Даље, у истом речнику стоји да је наслеђе у биолошком смислу "преношење својства живих бића са предака на потомство".

Вук Каракић у свом Речнику наводи израз баштина за који он даје објашњење да је то "очевина или оно мјесто ће се ко родио".

Миодраг Лалевић у речнику "Синоними и сродне речи српскохрватског језика" пише да су синоними за баштину: дедовина, домовина имање, наслеђе.

Наслеђе или баштина се могу поделити у две велике групе. Једна је ИНДИВИДУАЛНА, тј. оно што наслеђујемо од својих крвних или биолошких предака, а друга је КОЛЕКТИВНА, односно оно што наслеђујемо од једне шире заједнице, матице којој припадамо као појединци.

Обе групе у наслеђе остављају материјална и духовна добра. То им је заједничко. Оно што им је различито је да се прималац, колективног наслеђа може одрећи, као што се може одрећи и индивидуалног, али само у погледу материјалних добара, док по питању биолошког наслеђа наследник је такорећи беспомоћан. То се језиком модерне науке зове генетски код или генетско наслеђе.

У принципу наслеђе је нешто о чему прималац не одлучује. Наследство не можемо бирати. О томе одлучује оставилац. У томе се огледа и одговорност онога који наслеђе или баштину оставља.

Наслеђе, наследство или баштина не морају бити увек позитивни. Они могу бити и негативни и у материјалној и у духовној области. Може се наследити



имање са хипотеком, или пак само дугови, као што се у биолошком погледу могу наследити и многе негативне особине. То су опште познате ствари и о њима је доста и писано.

Оно што је мање познато то су негативности наслеђене из области морала за које оставилац и не мора сносити кривицу. Ако оставилац проведе свој животни век у времену где је поремећен основни систем моралних, културолошких и цивилизацијских норми он ће такав принцип понашања пренети и наследницима. Такав принцип може, чак, бити друштвено оправдан и важећи у времену оставиоца, али негативан у времену у коме ће живети његов наследник. То је принцип несвесног преношења, из најбоље намере, негативног наслеђа које ће наследника оптеретити. Зато се наслеђују у свим сферама мора приступати опрезно и према њему критички односити.

Као што се наслеђе може добити, исто тако се наслеђе може и изгубити. Одговорност на примаоцу наслеђа је велика - ако се наследства прихвати. У том случају он је дужан да, ако није у стању наслеђено да увећа, материјално и духовно, оно бар да га сачува у оној мери у којој га је и примио.

Пример са почетка, описан у дневнику почившег Танасија, Бог да му душу прости, показује нам да се наслеђено може изгубити још и за живота, а да се то и не примети. Додуше, то неће утешити примаочеве наследнике. Свако од нас у животу је у двострукој улози. На почетку је наследник, а на крају оставилац. Зато памет у главу.

(Преузето из публикације: "Српско наслеђе - историјске свеске", Број 3 , март 1998. одабрао Петар Васић.)



Удружење за његовање  
српског културно-историјског наслеђа  
**“Баштинар”**  
Брчко, Трг младих бб

## Програм рада (извод)

- Инсистирање на доношењу закона о културним добрима за Брчко Дистрикт Босне и Херцеговине и након тога на његовој досљедној примјени;

- Сакупљање и уређивање евиденције како би се могао извршавати задатак: његовање добара српског културно-историјског наслеђа као што су: споменици културе, споменичке цјелине, археолошки локалитети, спомен обиљежја, дјела из области ликовне и примијењене умјетности, занатства, кућне радиности, технике, музејски материјал, архивска грађа, вриједне библиотеке, старе и ријетке књиге, рукописи, филмови и филмски материјал, видео и аудио касете, компакт дискови, фотографије и слично;

- Развијање свијести грађана, дјеце и омладине о значају добара српског културно-историјског и природног наслеђа и неопходности њихове његе;

Предузимање мјера да се добра српског духовног, културно-историјског и природног наслеђа не могу користити на начин који би наносио штету културној баштини, друштвено-економском и културном развоју заједнице, као и другим удружењима са сличним програмским циљевима и задацима;

- Стручно усавршавање путем литературе, семинара и других облика;



- Развијање и организација властите стручне службе;

Припремање и израда, односно уређивање и издавање пригодних публикација, сувенира, аудио и видео материјала и фотографија;

- Организовање пригодних трибина, научних скупова, смотри и других манифестација;

- Формирање и покретање рада друштава, секција и актива аматерског карактера;

- Континуиран над на извешавању свих других задатака дефинисаних Статутом.

Брчко, 3. 12. 2002. године

## **ЧЛАНОВИ УДРУЖЕЊА, ЊИХОВА ПРАВА И ДУЖНОСТИ**

Чланови Баштинара су православни Срби: оснивачи, чланови Савјета, чланови Стручних служби, утемељивачи, почасни чланови, помагачи, судјелујући чланови.

Друштво може примити као чланове личности различитих вјери исповијести и етничког поријекла као утемељиваче, почасне чланове, помагаче или чланове стручних служби.

Судјелујући чланови могу бити само они Срби који живе у Брчко Дистрикту и прихватају статут и правила Удружења.

**УТЕМЕЉИВАЧИ (УТЕМЕЉИТЕЉИ)**- они који неповратно доноирају (уплате) у друштвену благајну своту од 3000 КМ.



**ПОЧАСНИ ЧЛАНОВИ** су они које изабере главна скупштина због стечених заслуга

**ПОМАГАЧИ**, који се обавежу мјесечним приносом од 5 -50 КМ потпомагати удружење.

**ИЗВРШУЈУЋИ** или **СУДЈЕЛУЈУЋИ** чланови, који се обавежу да ће уз плаћање мјесечне чланарине од 2-10 КМ судјеловати у акцијама које осмисли Савјет, а проводи Стручна служба Удружења, посјећивати редовно одговарајуће вјежбе и помагати напредак Удружења. Одбор може по својој увиђавности ослободити извршујућег члана од плаћања чланарине.

**ЧЛАНОВИ САВЈЕТА БАШТИНАРА:-** умни Срби који воде политику удружења, а бирају се (на приједлог оснивача или већ одабраних чланова Савјета) из редова научника, умјетника и специјалиста у области свога рада. Водитељи стручних служби такође могу бити чланови Савјета уколико испуњавају наведене услове.

**ЧЛАНОВИ СТРУЧНИХ СЛУЖБИ:** Стручне службе су тијела која су способна да својим стручним радом остваре задатке које замисли или одобри Савјет.

Баштинар може Службе или чланове Служби ангажовати и за потребе трећих лица.

*Уџера двојка - Ражњево, јуна 2003.*



наука  
из  
националне  
ризнице





Мр Драгица Панић-Кашански

# Коме је секунда данас лепа?

У проучавању српске народне музике посебну пажњу привлачи испитивање и тумачење музички карактеристичних идиома, као што је секундни двоглас који има основно заједничко обележје у консонантној концепцији секунде као "вертикалног интервала између два гласа"<sup>1</sup>

Песме динарског типа, које се практикују искључиво на селу, "више у планинским предјелима него у низинама"<sup>2</sup>, имале су вишезначне функције и вредности у заједницама у којима су постојале. У народном певању ништа није било препуштено случају: знало се **зашто**, а самим тим и шта треба да се пева. С обзиром да се знало и **како** треба да се пева, значи да је народ имао јасну концепцију свог музичког изражавања.<sup>3</sup>

У животу данашњег села присутно је опште смањење улоге фолклора, а с тим у вези и нестајање богатог стваралачког, па тако и музичког фонда.<sup>4</sup> Аутохтони сеоски напеви хетерофоног и хетерофоно-бординског типа (старији сеоски стил), чврсто темељени на јединственом генетском језгру са малим обимом напева<sup>5</sup> бивају потиснути, а своје место уступају песмама новијег хомофоног стила.<sup>6</sup>

Биће занимљиво да се подсетимо шта је о томе писао Џвјетко Рихтман још пре педесет година у свом раду "Полифони облици у народној музичи Босне и



Херцеговине" (1951.). Констатујући да облици "друге категорије" (старије сеоско певање) све више нестају пред облицима "прве категорије" (новије сеоско певање), он пише: *"Ипак, треба подврести да овај процес, који траје већ дуже времена (вјероватно) - од аустријске окупације - није тако брз, како би се могло очекивати. Ови облици показују, још вазда, велику виталност ћа симпатија не мислим да ће тако брзо нестихти. Тако се они, с једне стране, још вазда упорно одржавају и у неким периферним подручјима (Посавина) и с друге стране у најосредној близини јаких центара грађанске културе, нпр. у самој околици Сарајева. Али, ако је њихова виталност још вазда јака, она није толико да би ови облици даље продирали. Они се само врло жилаво одржавају као изразити примери "старинског начина сеоског музирања."*

Како то да су се ови напеви са карактеристичном секундом нашли у градовима и изван динарских простора, нарочито од деведесетих година двадесетог века до данас?

Промене у традиционалним облицима културе валаја сагледати као део јединственог процеса међуодноса традиционалног и савременог, руралног и урбаног. Као што савремено и градско изазива промене у сеској култури, тако и фолклор пронира у савремену градску културу, постајући битан фактор духовног развоја градског човека и важан извор за изучавање вечитих културних вредности.

Да бисмо одговорили на питање **коме** је секунда данас лепа (?), потребно је размотрити: **ко, када, како и зашто** данас пева (или може да пева) напеве старијег сеоског стила.



Групе певача (укључујући и аутентичне сеоске) које могу да изводе овакав репертоар (у даљем тексту: секунду) у овом раду сам назвала: носиоци, чувари, аматери и професионалци.<sup>7</sup>

**Носиоци** (традиционалног певања) су они сеоски певачи који су песме примили усменом предајом, као музичко наслеђе у својој средини. Препознатљиви су у свом селу и ближој околини као добри певачи: "Јела и њена заова" или "Перо и његова браћа". Међу њима су наши најдрагоценји казивачи од којих добијамо аутентичан репертоар, изражен локалним музичким језиком у основним и карактеристичним облицима, често јединим које познају. Међутим, управо на ову групу је утицај савременог најјачи и по опстанак напева у традиционалној функцији најне-повољнији. Секунда ће нестајати из више разлога. Споменућу само неке: а) губитком прилика у којима се практиковала, б) акултурацијом, в) смањеним активним учешћем певача због присуства "плаћене музике".

Одређене прилике у којима се певало нестају, па иако има **ко** да пева и зна **како** треба, све мање има **где, када и зашто** да пева. Узмимо за пример само жетелачке и сватовске песме.

Развојем и применом механизације у селима, жетва, донекле, губи онај значај који је имала у, не тако давној, прошлости. Извесност доброг исхода подухвата је повећана, а тиме је смањена потреба за традиционалним начинима обезбеђивања "наклоности виших сила". Убрзани темпо живота не оставља простора за све оне детаље који су били уобичајени поводом овог важног догађаја, а са нестанком



обичаја, губе се и прилике<sup>8</sup> у којима се секунда пева.<sup>9</sup>

Тако је и са сватовском песмама.<sup>10</sup> Свадбе у селима губе битне одлике традиционалног, сажимају се и улога домаћих певача је потиснута, колико губитком прилика у којима је певање било обавезно, толико и присуством плаћене музике која преузима и "покрива" и оне преостале прилике у којима је певање (музика) и данас обавезно.

Нешто је боља ситуација у крајевима у којима су се задржали традиционални инструменти који одржавају тонске односе присутне и у вокалној традицији. Босанска Посавина, иако има своје посебне облике старије традиције са специфичним кретањем гласова у којима се остварује сазвучје секунде (што је свакако динарски утицај у овој низинској области), ипак не успева да у потпуности очува традиционалне напеве код млађе генерације. Овај крај никада није прихватио хомофоно певање "на бас" и поред непосредне близине Славоније и Барање где је такво певање доминантно, али старе напеве потискује, веома расширена, пракса плаћених сеских "изворних група" које уз инструменталне саставе (шаргија и виолина), изводе нове песме у стилу веома близком традиционалном. Ове групе постају активни учесници у свим приликама у којима се подразумева обавезно присуство музике, док домаћи певачи постају пасивни слушаоци.<sup>11</sup> Тако певачи (носиоци) све мање певају и када дођу у прилику да репродукују оно "што им је у ушима" певање је несигурно, напеви поједностављени, а секунда се јави "по ће ће", како је то сликовито описао један шаргијаш слушајући девојке (моје казивачице) које би у традиционалној свадби требало да буду "главне пјевачице".



Да би се традиционални репертоар одржао, он мора да постоји у пракси. Песме се све ређе изводе, па самим тим се и заборављају, а тако бива смањен број оних који, уопште, имају могућност да науче такво певање.

Суморно изгледа будућност секунде када сагледамо све "отежавајуће околности" по њен опстанак у селу. Ако томе додамо губитак и померање становништва у динарским областима у току и након последњег рата (од 1991. па све до данас), ситуација се додатно комликује. С друге стране, суштина традиције и јесте у томе што је непролазна било да се испољава активно или пасивно (латентно постоји). Где и када ће поново да се роди они што је "некоћ минуло", како ће да се испољи оно што је мировало у "дну срца" и у каквом ће новом руху да се покаже - видећемо и чућемо.

**Чувари** (традиције) су оне групе певача настањене у селу или граду које негују локални репертоар примљен, такође, усменом предајом. Они одржавају само део традиционалних песама, изван њихове традиционалне функције, пре свега са циљем презентације музичког наслеђа краја одакле потичу или у којем и данас живе. Појављују се на смотрама, фестивалима и разним другим пригодама, где певају **пред публиком**. За разлику од носилаца који су певали у заједници и за заједницу у којој су живели, чувари певају "за себе и публику". То су разна сеоска друштва која негују обичаје и групе певача, познатије под именом "изворне групе"<sup>12</sup> које делују у оквиру културно-уметничких друштава или самостално. Најзаступљенија је средња генерација, мада у прин-



ципу, нису генерацијски ограничени. Певају у оригиналним или реконструисаним ношњама краја коме припадају и напеви. Најчешће их води неко из групе носилаца (што многи од њих у одређеним приликама и јесу). Ове групе су на граници између фолклора и фолклоризма. Тамо где не постоји друштвена организација која има стручне тимове задужене за сарадњу са овим групама (као што је нпр. Удружење фолклориста), свој интересе остварују преко Савеза аматера или неких других заинтересованих друштвених организација.

Код чувара је јасно **ко, када и где** пева. Поставља се питање **како и шта** пева.<sup>13</sup> Секунда ће у овој групи нестајати понајвише због акултурације, а много мање због губитка прилика у којима се практиковала јер утицај савременог на репертоар ове групе није нужно неповољан: док се на једном месту "затварају врата", на другом се отварају. Изгубивши могућност да своје напеве певају у оквиру обреда и обичаја, добијају прилику да исте те напеве изводе на позорници. Нажалост, групе најчешће фаворизују само онај део репертоара "који добро пролази". Они углавном негују само оне облике са којима су остварили неки успех: медијски, такмичарски или друштвени (путовали у друге крајеве, допали се публици или остварили неку другу врсту добити).

Индикативан је случај певачких група пореклом из Босанске крајине, које данас живе у Војводини, а одржавају само певачку традицију новијег стила-певање "на бас", иако још постоје носиоци од којих би могли да науче старије облике. Међутим, њима ти облици "нису више тако лепи", нису "разумљиви" у новој средини навиклој на другачији систем музичког



изражавања. Осим тога динарско становништво у Војводини се у великој мери увећало у последњој деценији, нису сви из истих крајева, а оно што их повезује су исти облици новије сеоске традиције, жеља за допадањем је једнака по интензитету жељи за очувањем властитог идентитета, па се бирају облици из домаћег фонда који су прихватљиви и другима: "То је наше, а свиђа се и њима". У оваквим условима промене су огромне на рачун старије сеоске традиције (секунде).<sup>14</sup>

**Аматери** су углавном градска, али и сеоска (културно-уметничка) друштва која окупљају омладину и, између осталих секција, имају и ансамбле народних игара и песама. На њиховом репертоару су кореографије (стилизације) базиране на народном стваралаштву, аранжиране према законима сценског извођења. Уколико се на репертоару нађу песме из динарских крајева, које би изгубиле самосвојност кад би дорада била пренаглашена, певање остаје "у сировом стању" као онај елемент музичког фолклора који постаје основни чинилац аутентичности и даје печат локалног.<sup>15</sup> Међутим, није велики број кореографија из динарских крајева, поготово је мало оних са секундним двогласом. Једном "постављена кореографија", даље се копира од стране млађих извођача, што дозвољава уплив разних других утицаја: кориговање тонских односа према градском уху, варирање према укусу играчког састава, заборављање делова и њихово произволјно надомештање... Све то доводи до преобликовања динарског певања које није ни мало лак залогај за аматере. Тако се судбина секунде међу аматерима не разликује много од



будућности било којег другог фолклорног елемента и веома зависи од тренутног састава ансамбла ( којег су порекла, колико су музички надарени, колико су "део властите средине", каква је дневна политика и какви су трендови међу омладином).

Успешне певачке групе које се, све чешће, формирају од играча, углавном носе називе ансамбла или друштва чији су чланови: нпр. Мушка (или женска певачка група Академског културно-уметничког друштва "Соња Маринковић" из Новог Сада . Добар потез направили су нпр., Крагујевчани, назававши своје певаче, који су из редова играчког састава, упечатљивим именима Смиље и Студенац.

**Професионалици** су групе млађих градских певача, које на основу теренско-документарне грађе, темељно и студиозно уче и представљају сеоски традиционални репертоар. Назвала сам их овако због њиховог професионалног опредељења (групе окупљају младе музичаре и покојег истакнутог члана из претходне групе), а не зато што за своје наступе нужно добијају надокнаду (што није искључено, чак је и пожељно за олакшавање даљег рада).

У процесу интеракције савременог и традиционалног, ове су групе, заправо, у највећем добитку. Они не губе ништа од онога што већ имају, а добијају знање које им отвара многе могућности.

И у погледу избора репертоара, ове су групе потпуно слободне: традиционална сеоска музика је широк појам и обухвата све сеоске напеве са свих простора. Па чак и онда када се ограниче на извођење само српског традиционалног сеоског репертоара и тада је могућност избора разноврсних



облика повелика јер је Срба било и има их и изван Србије, у Босни, Херцеговини, Лици, Кордуну, Банији, Далматинској Загори, Црној Гори, Истри, Македонији, суседним земљама и далеким прекоокеанским пределима.

Ове групе раде користећи првенствено аутентичну грађу коју вођа (етномузиколог) путем нотних и звучних записа и неизбежне усмене предаје преноси или заједно савладава са својим дружбеницама у песми. Вође неизоставно и саме певају. До грађе се долази путем одабира напева из звучних архива и објављених збирки наших мелографа и истрачивача, или путем теренских снимања код групе носилаца и чувара.

За ову категорију певача сватовски и жетелачки напеви динарског типа биће важни и лепи и они ће их савладати са задовољством, понекад тако добро да се готово неће разликовати од аутентичних извођача, поготову онда када певају у одговарајућим ношњама.

Оваквих група било је и раније, али је њихово деловање и умножавање карактеристично за последњих десетак година и везано је за центре: Београд и Нови Сад.<sup>16</sup> Најпре су се групе формирале на музичким академијама, а и данас постоје у Београду и Новом Саду окупљајући студенте етномузикологије и других одсека. Мени се чини најзначајнијим моменат кад су певачке групе основане у средњим музичким школама као део наставних активности (групе при одсеку за етномузикологији у београдском "Мокрањцу") или ваннаставних активности (групе етномузиколошке секције у новосадској музичкој школи "Исидор Бајић"). Када је сеоско традиционално певање постало лепо средњошколцима, који су одгојени на теков-

инама западноевропске музике, и када су се они са нашим фолклором упознали практично, а не само теоретски, однос према властитој традицији се променио суштински. Чак су и колеге склоне омаловажавању вредности музичке димензије нашег фолклора, дошли у ситуацију да коригују своје предрасуде и почну да цене младе извођаче, као и да сагледавају огромну ризницу народног блага. Најбитније је то што су створени услови за "дужи певачки стаж" и већа могућност одабира најбољих певача за "старије групе".

Посебно место заузимају већ стасале и самосталне групе које окупљају градске певаче и етномузикологе изван поменутих институција са којима су, на известан начин, и даље у вези. Таква је београдска "Моба", доста млађи новосадски "Здравац", скоро основане бечејске "Љеље", "Срма" из Каћа и "Русалке" из Српског Сарајева.

Све значајније место у систему културних вредности код образоване градске публике заузимају најстарији облици и тонски односи које у свом репертоару имају управо ове групе. Концертне сале су пуне поштовалаца и љубитеља таквог певања, све је вишеградске омладине која жели да научи "тако да пева" и све је вишег присталица "тог необичног звука".

Моје искуство у раду са вишег група певача говори да су открићем секунде одушевљени и сами певачи колико и њихова публика.<sup>17</sup> Секунда, као симбол старије сеоске традиције "постаје тражена", па најбољи утисак на певаче и публику остављају напеви у којима се јављају низови паралелних секунди. Она каткад бива и "наметљива", па се догађа да се "поткраде" код учења новог напева који не припада



динарском типу двогласа

Према речима певачица из "Здравца" секунда је "претерана", што, колико сам ја успела да докучим, значи- неподношљиво лепа и неизрецива!<sup>18</sup>

На крају, чини се да на селу није више тако лепо оно што је познато и обично, а и у граду постаје све лепше -необично, што значи да је секунда променила "место становаша". Све што је динарско жилаво је и покретно.

Свој велики допринос у очувању знања о консонантној концепцији секунде дали су етномузиколози кроз разне видове деловања, градећи на тај начин мост разумевања имеђу сеоске и градске културе.

### **Найомене:**

<sup>1</sup> Извештаји о резултатима систематских истраживања у разним географским и етничким областима, упућују на устаљене типове секундног двогласа, међу којима се по својој широкој распрострањености, истиче динарски тип, присутан у извесним деловима Србије, а такође и Босне и Херцеговине (код српског, хрватског и муслиманског становништва), као и Хрватске (код српског и хрватског становништва). Више о овој врсти двогласа види у полазној литератури назначеној на крају рада, под бројевима: 1-6, 10-15, и 17.

<sup>2</sup> Ц. Рихтман, Полифони облици у народној музичкој традицији Босне и Херцеговине... стр. 11

<sup>3</sup> Радмила Петровић, Српске народне песме..стр.62

<sup>4</sup> Овај процес констатован је и код других словенских народа (види попис литературе под бр. 7 и 8 )

<sup>5</sup> Драгослав Девић је дао драгоцену тумачење стилско-генетских особености тоналног односа у српским народним песмама (види лит. под бр. 6. стр. 220.):

"Автохтоност сеоских напева чврсто се темељи на јединственом музичком генотипу-генетском језгру, које увек репрезентује у српским песмама ( не само у Србији него и у другим српским



крајевима) препознатљив трикорд са флексибилном хипотоником ... Песме сеоског стила (мада не увек и свуда) у највећем броју чувају аутохтоност и "устаљеност" својих напева званих "гласови" као и карактеристичну тоналну структуру до амбитуса квинте<sup>6</sup>

<sup>6</sup> Ово је нарочито присутно код српских колониста из Босанске крајине који данас живе у Војводини, али и у самој Босанској крајини о чему извештавају С. Видаковић, Д. Големовић и Д. Панић-Кашански (види лит. под бр.1,3 и 9).

<sup>7</sup> Називи су дати ради лакшег излагања, без намере да овај пут решим терминолошки проблем који свакако постоји у вези са одговарајућим именовањем извођача традиционалних напева. У тексту су поређани хронолошки: носиоци у селу постоје откад постоје и напеви старијег стила (од давне прошлости), а старији стил у градовима је присутан откад га изводе професионалци (скорија прошлост).

<sup>8</sup> Не треба ипак, изгубити из вида постојаност традиционалног начина мишљења. Ако је присуство певања у оквиру обреда или обичаја имало пресудну улогу за ваљаност подухвата, певање (музика) ће се јављати и данас као реминисценција прошлости, чак и онда када се располаже само новим облицима изражавања (нпр. прослава поводом жетве са плаћеном музиком).

<sup>9</sup> Ако се приреди пригодан програм поводом жетве у којем учествују певачи који су у прошлости певали "на лицу места" (у оквиру обичаја), они више не делују са позиција носилаца, него чувара традиције, јер циљ постаје "очување обичаја", а не функционално практиковање певања у оквиру обичаја.

<sup>10</sup> Под сватовским песмама подразумевају се оне које имају неку улогу у току свадбених обичаја, и које су са тим обичајима тако уско повезане, да се они без ових песама не би могли да проведу. То су песме са којима се сватови позивају, окупљају, испраћају, најављују, дочекују, пуштају у кућу, са којима се млада преузима, сватови ките, сватовима припева, за софром наздравља... и које прате све радње- до својења младенаца и разлаза учесника. (Ц. Рихтман, *Традиционалне народне обредне сватовске јесме... ствари.*)

<sup>11</sup> Невероватан медијски продор су оствариле ове групе: снимају касете, имају своје емисије на телевизији и радију, чак и



"топ листе" које се формирају гласањем слушалаца и праћењем тиража носача звука.

<sup>12</sup> Ове групе у Војводини обично имају неки назив који асоцира на завичај предака, као нпр. група из Риђице- "Крила Буковице", футошки "Синови Крајине" или "Гатачке делије" из Сутјеске. О сличним групама у БиХ види у раду Д. П. Кашански "Изворњаци, музика урбаног сељака", Зборник радова са научног скупа Дани Владе Милошевића, Бања Лука 2003.

<sup>13</sup> Ове групе често имају и своје трајне аудио и видео снимке и доста се појављују у медијима.

<sup>14</sup> Чини се да за секундом вишег чезнемо ми, етномузиколози, него сами чувари јер су они путем селекције издвојили облике који даље живе и развијају се (добијају елементе трогласа-тзв цикобас) из њима разумљивих разлога. На секунду заборављају до момента када од ње могу да извiku одређену корист (нпр. победу на неком фестивалу).Ово, опет не одступа далеко од традиционалног начина резоновања јер сељак и док је певао у функцији обреда или обичаја чинио је то да би постигао неки болитак. Данас се само разликује од прошлих времена онај од кога се болитак очекује. Но, и даље је јасно да сељак ретко пева без разлога.

<sup>15</sup> Песме из Војводине, са Косова или југоисточне и североисточне Србије, или из градова, (где је једногласје доминантна или старија традиција), као и из крајева где преовладавају бордунски или хомофони типови напева, редовно се аранжирају, дотерују према укусу градског слушаоца: вишегласно уз пратњу оркестара. Напротив, динарски двоглас (који је и пратња у извесним динарским играма), напросто мора да остане такав какав јесте. Ако се оствари онај прави тонски однос гласова, почиње да се осећа "дух народа", односно успева се докучити жељени стил и добија се она енергија која плени, добија се програм који погађа у циљ, па и реакције публике какве се пријељкују и очекују. Заступљеност динарског певања и секунде као његовог најистакнутијег елемента, искључиво зависи од програмске политике друштва. Стручни (тзв. "уметнички") руководиоци и органи управе друштава бирају "шта ће да поставе" од репертоара: градске или сеоске игре и из којих крајева. С обзиром да код избора нису пресудне само жеље и намере него и могућностим, избор се сужава (води се брига о



могућностима извођачког тела, набавци ношњи и традиционалних инструмената, способности извођачког играчког ансамбла да барем приближно певачки постигне стилска обележја краја који се жели приказати). Поред тога програми друштава неизоставно морају да буду разнолики и по карактеру контрастни како би се постигла динамика јеванђељских концерата . Осим тога циљ аматеризма је да едукује омладину свеобухватно, па динарско играње и певање, иако има своје место, оно никад неће, нити треба, да постане истакнуто у односу на народно стваралаштво других наших крајева.

<sup>16</sup> При катедрама за етномузикологију у Београду и Сарајеву повремено су постојале експерименталне певачке групе које су настојале да науче и изведу напеве са којима су се сусретали у току студија и теренског рада. Босанско-херцеговачко Удружење фолклориста, такође је имало једну такву групу.

<sup>17</sup> Након дугог певачког стажа у Сарајеву у певачким групама: Музичке академије, Удружења фолклориста БиХ и КУД-а "Миљенко Цвитковић", водила сам више певачких група при КУД-овима "Ливац" из Илијаша и "УНИС" из Вогошће, а потом у Н. Саду мушки и женску групу певача етномузиколошке секције МШ "Исидор Бајић", Академије уметности у Новом Саду, при одсеку за етномузикологију, групу "Здравац" из Н. Сада, "Љеље" из Бечеја, "Вијенац" СПКД Просвјета из Брчког.

<sup>18</sup> Разговор на проби: "Ова је песма претерана",питам: "Зашто?", добијам одговор: "Не може се рећи зашто, зато и јесте претерана!" У фази сазнавања, осећају "без гласа".На питање шта их је толико одушевило и дотакло добијам различите одговоре: релаксира, подстиче, раздрмава, отвара, лудо је, разбија, саставља... Све то! Зато је ваљда "таква"! Напротив, на часу солфеђа, ученици ниже музичке школе у Бечеју, којима је сазвучје секунде познато само из западноевропске музике означили су је као "ронђаву"-одрпану!!!

### **Појис коришћене литературе:**

1. Софија Видаковић, О ојкању, Зборник радова Владо Милошевић, етномузиколог и композитор, Бањалука 2001, стр. 67.- 82.



2. Димитрије Големовић, Српско двогласно певање I, Нови Звук
3. Димитрије Големовић, Цикобас и фобурдон, Зборник радова Владо Милошевић, етномузиколог и композитор, Бањалука 2001. стр.23-36.
4. Драгослав Девић, Разврставање вишегласних облика (прилог проблему класификације), Рад 17. конгреса СУФЈ, Пореч 1970., Загреб 1972., стр. 323-328.
5. Драгослав Девић, Етномузикологија I и II, Факултет музичке уметности , Београд, 1981.
6. Драгослав Девић, Стилско- генетска особеност тоналног односа у српским народним песмама, В међународни симпозијум, ФОЛКЛОР, МУЗИКА, ДЕЛО, Факултет музичке уметности, Београд, 1997, стр. 216-244.
7. Ирина Козлова, Фолклор и уметност, В међународни симпозијум ФОЛКЛОР, МУЗИКА, ДЕЛО, Факултет музичке уметности, Београд 1997., стр. 205-209.
8. Оксана Микитенко, Фолклор и/или модерна култура: пропаст или нове перспективе, В међународни симпозијум ФОЛКЛОР, МУЗИКА,ДЕЛО, Факултет музичке уметности, Београд 1997. године, стр. 210-215.
9. Драгица Панић-Кашански, Први резултати теренског истраживања у околини Кикинде, Зборник радова Владо Милошевић, етномузиколог и композитор, Бањалука 2001., стр. 23-36.
10. Радмила Петровић, Двоглас у музичкој традицији Србије, Рад 17. конгреса СУФЈ, Пореч 1970., Загреб 1972., стр. 333-338.
11. Радмила Петровић, Српска народна музика, Песма као израз народног музичког мишљења, САНУ,Београд, 1989.
12. Цвјетко Рихтман, Полифони облици у народној музичкој традицији Босне и Херцеговине, Билтен бр.1, Институт за проучавање фолклора, Сарајево 1951.
13. Цвјетко Рихтман, Традиционалне народне обредне сватовске пјесме у Босни и Херцеговини и у Македонији, Македонска Академија на науките и уметностите, Живот и дело на браката Миладиновци, Скопје 1984. стр. 151-157.
14. Цвјетко Рихтман, О музичким карактеристикама напјева, Зборник напјева, 2. Сватовске пјесме, Сарајево 1986., стр. 283-285.



15. Дуња Ц. Рихтман, Полифони облици друге категорије у народној музici Хрватске, Рад 17. конгреса СУФЈ, Пореч 1970., Загреб 1972., стр. 323-328.
16. Ранко Стевановић, Песме "из друге руке"-елементи фолклоризма у певању преконошких певачица, Етно-културолошки ЗБОРНИК, књ. 5, Сврљиг 1999., стр. 257-262.
17. Мирослава Фулановић-Шошић, Полифони облици Истре и сјеверозападне Босне, Рад 17, конгреса СУФЈ, Пореч 1970., Загреб 1972., стр. 329-332.

*Рад изложен на Међународном симпозијуму 20-23. јуна 2001. посводом 75-годишњице рођења и 50-годишњице научног рада др Драгослава Девића и објављен на енглеском језику са новим и звучним примерима у Зборнику радова Човек и музика са овог симпозијума у Београду 2003. године.*



Пјевачка група  
**Вијенац**





# Брчанске лазарице

Као и у многим селима са српским становништвом у Босни, пролећни обред познат под називом *лазарице* или *лазарке*, изводе "Каравле" (Каравласи)<sup>1</sup> на исти или сличан начин као у доба којег се сећају овдашњи најстарији казивачи. У брчанска села, па и у сам град, иза Тодорове суботе, па све до Лазарева дана, долазиле су *лазарице*<sup>2</sup> из Горње Маоче (Фатови) и Батковића(бијељинска општина).

Да су и почетком века Каравлахиње учествовале у лазаричким походима, потврђује један запис о каравлашким насељима из 1907. године.<sup>3</sup> У делу студије у којем се говори о "етнографским особинама Каравлаха", помињу се управо Каравлахиње из Маоче, за које се каже да иду обично у *лазарице* у Брчку (Брчко) и певају онда ову песму:

Ова кућа богата,  
пет стотина дуката,  
и хиљаду оваца,  
обрни се Лазаре<sup>4</sup>  
домаћину за здравље  
домаћину, домаћици,  
да нас лијепо дарује,  
со с бјелице парице,  
да му је за здравице  
и на много година.

Трагом овог извора, посетила сам 1984. године село Маочу и забележила игру и песму, као и друге битне податке о овом обреду са становништа самих



извођача и старијих казивача, који памте начин извођења од пре неколико десетица. Ове информације упоредила сам са подацима који говоре о народном схваташу и доживљавању *лазарииа*, добијеним у заједницама за које се и у којима се обред изводи.

Према речима најстаријег становника села Горња Маоча (рођ. 1911), раније је у *лазариие* "ишло само женскиње и једна цурица". Група девојака које су изводиле песму називане су *лазарке*, *лазариие* или *ћраћилице*, а девојчица је Лазар (раније), *Лазарка* или *Лазарииа*. Обилазиле су села са српским становништвом у вереме ускршњег поста, до Лазареве суботе, "па онда тек дододине". Време извођења обреда остало је исто, а постепено је промењен састав извођача и смањен број учесника. Крајем двадесетог века у *лазариие* су ишли: мушкарац са шаргијом, жена која пева и девојчица која игра.<sup>5</sup> Мушкарац свирач и жена замењују некадашњу певачку пратњу. Мушкарац укључен у опход је најчешће отац или ближи рођак, а жена је Лазаричина мајка. Ранијој искључиво вокалној пратњи шаргија је придодата јер "уљеншава" извођење, према мишљењу извођача.

Централни лик обредне церемоније остао је неизмењен у односу на раније познати опис (из 1907.) Лазарка је "дијете опроштено од свега, које не зна за ашиковање" јер Срби верују да ће долазак "нечисте" играчице изазвати временске непогоде "побије лед поља". Извођачи су се доследно придржавали правила приликом избора *Лазариие*, јер би одступање од обичајем утврђеног лика, могло да се заврши трагично, не само за усеве, него и за саме извођаче "ако они тамо у



сељацима, где она игра, знају да је *Лазарка* била удата, убију моткама".

*Лазарка* се од своје пратње не истиче само младошћу, него и изгледом. Сви извођачи су обучени свечано, а играчица је још и посебно окићена, нарочито по глави: марамама, цвећем, украсима "ћинђувама", "то је њена униформа, да се зна ко је *Лазарка*". Тако окићена полази у обилазак села, а китиће се поново у свакој кући где буде играла: "бобицама ћердана", пешкирима, марамама, које су њој дароване. Пратња сакупља дарове у новцу и храни:

...поиграјде, Лазаре  
домаћину за здравље  
домаћици за јаја  
колко дао ражњица  
толко било кезмица...

*Лазарице*, по мишљењу учесника опхода, треба да играју у кући: "домаћини који то уживају, не дају ни да се изујемо", мада ће заиграти и у дворишту па и на путу, ако се то од њих затражи.

Кад стигну пред кућу обраћају се домаћици: "Требате *лазарке*?", или "Ође игра *Лазарка*?". Незаинтересовани кажу: "Не треба, не примамо то!", а поворка одлази даље не изричући клетву јер "можда су првоборци, споменичари "(комунисти, атеисти). Тамо где добију потврдан одговор, поседају сви, осим *Лазарке*, чекајући да домаћица окупи укућане. Потом следи игра: Играчки образац није увек исти, играчица импровизује: важно је само да остави утисак да игра "у мјесту".



По завршетку песме и игре, која може да се понови и више пута, играчица љуби једну од девојака (ако кућа има девојке) те домаћина у руку, а потом, сви поседају док се припреме дарови.

На Лазарев дан, након што су обишли села, *лазарице* су долазиле у Брчко где се обред обављао на исти начин као и у селима.

Групе *лазарки* које су крстариле градом, понекад би се сусреле у истом крају и тада би заједно заиграле и запевале. Сусрет две групе *лазарки* пред нечијом кућом, тумачен је као веома повољан знак за то домаћинство.

Дешавало се да су *лазарице* заиграле и пред хрватском кућом, посебно у мешовитим селима, где је српско и хрватско становништво, у време "братства и јединства", живело у добросуседским односима. У Улицама, жена гултарка, Хрватица, 1990. године је казивала: "Долазиле су оне и код нас, ја их увијек примим, волим кад дођу, оне су сртне!" (доносе срећу).

Сеоско становништво које је примало *лазарице*, запажа у вези са лазаричком игром: "Није се то звало коло, као коло, већ дијете игра у мјесту". У брдским брчанским селима њихов долазак био је велика радост за децу: "Када они остану на конаку, уче млађарију играт, грми по кући, они сви добро играју, имају тамбуре па уче нас да играмо".

### **Најомене:**

<sup>1</sup> Румунски Цигани православне вере

<sup>2</sup> "Брчанске лазарице" и "Сеоске игре градског порекла у брчанском крају" су радови настали на основу теренских истраживања музичко-фолклорне грађе у селима тадашње општине Брчко (у периоду од 1982 до 1992. године) и део су инте-



гралног текста “Игре и њихова музичка пратња у брчанском крају - однос динарских и панонских елемената” (рукопис)

<sup>3</sup> Teodor Filipescu (uz prinose Tome Dragičevića), Karavlaška naselja u Bosni, separatni otisak iz GZM BiH, sv. XIX, Sarajevo 1907 (35-37)

<sup>4</sup> op.cit, (str.36) "Kad djevojke pjevaju obrni se Lazare, onda se Lazarica koja je u sredini među pjevačicama, okreće. Kao dar narod im da marame pa time okite Lazaricu".

<sup>5</sup> И у Босанском Подрињу(десна обала Дрине)обред изводе православни Роми пореклом из Румуније. Поворку такође чине три члана: свирач-у прошлости виолиниста, данас хармоникаш, старија жена-певачица и млађа играчица.(O.Vasić, Igračka tradicija Podrinja, Drugari, Sarajevo, 1992. godine, str.72)



# Сеоске игре градског порекла у брчанском крају

Постоје подаци да је у брчанском крају играно више градских игара: *радикалац*, *докторско*, *бенгратско*, *учитељско*, *сремница* и друга кола, која су играна у граду и околним селима ближе центру у којима су постојали тамбурашки оркестри при читаоницама и националним друштвима.

Ове игре су се изгубиле из репертоара, а остало је само сећање на то да су некада игране (до 60-тих година XX века), међутим није било играча који би знали да покажу како су игране. "Како ћу ти поиграт кад сад нико то више не свира?"

Игре које су пристизале из града, а задржале су се у селима до данашњих дана као део репертоара сеоских група, садрже основне одлике играња брчанског краја. То су игре: *семберка* (*права варалица ствара србијанка*), *рузмарин*, *шеталица* и *ајд' на лево*.

## Семберка

Села која немају *праву варалицу* (Крепшић, Горице, Лончари, Сеоњаци) игру *ствара србијанка* називају *семберка*. У брдском делу брчанског краја позната су сва три назива, али брђани за ову игру кажу: "У нас је то *ствара србијанка*".



Ова игра је стигла из источних крајева преко Дрине, највероватније прво у брдски део. Игра је позната и у Семберији, која је комуникацијским и брачним везама у сталном контакту са Србијанцима. Посавци и брђане понекад називају Семберцима јер на заједничким скуповима, какав је био онај на Видовдан у брчанској црквеној порти, Посавци су играли у једном колу, а Семберци и брђани у другом. Отуда у Посавини и назив за ову игру *семберка*.

За *семберку* се може рећи да је намењена изврсним играчима. Кроз играње се одмеравају њихове интелектуалне способности и вештина покрета, способност примене слуха и осећаја за музiku, док се нпр. у играма типа *туркуше* (*ситиња*, *ситиница*, *ситаринско*) одмерава снага, издрживљост и упорност .

## *Рузмарин*

Игра рузмарин, изгледа да је дошла у брчански крај почетком друге половине XX века. Назив налазимо код Срба и Хрвата посавског дела и у селу Ражљево у засеоку Посавци где се налази и главни сеоски свирач Живан Лакић. Играчи су знали лепо да покажу како се коло игра и још увек је то коло на репертоару свирача и игра се у фолклорним групама. Заплитање ногама какво налазимо у игри *ruzmarin*, нећемо видети у другим играма - "по томе се и зна да је то коло *ruzmarin*". Срби брдовитог дела (осим Ражљевчана) и брчанско муслиманско становништво не играју *ruzmarin*. У Ражљеву кажу: "Била пјесма-Савио се *ruzmarin* лоли за шешир, али већином су Посавци пјевали, слабо ови наши, док играју, наши не пјевају", тако да је ово коло у Ражљеву праћено само



шаргијом, или шаргијом и виолином. Ни у Посавини играчи не певају у овом колу али се користе стиховима песме када уче да играју и када уче да свирају рузмарин (види нотни пример).

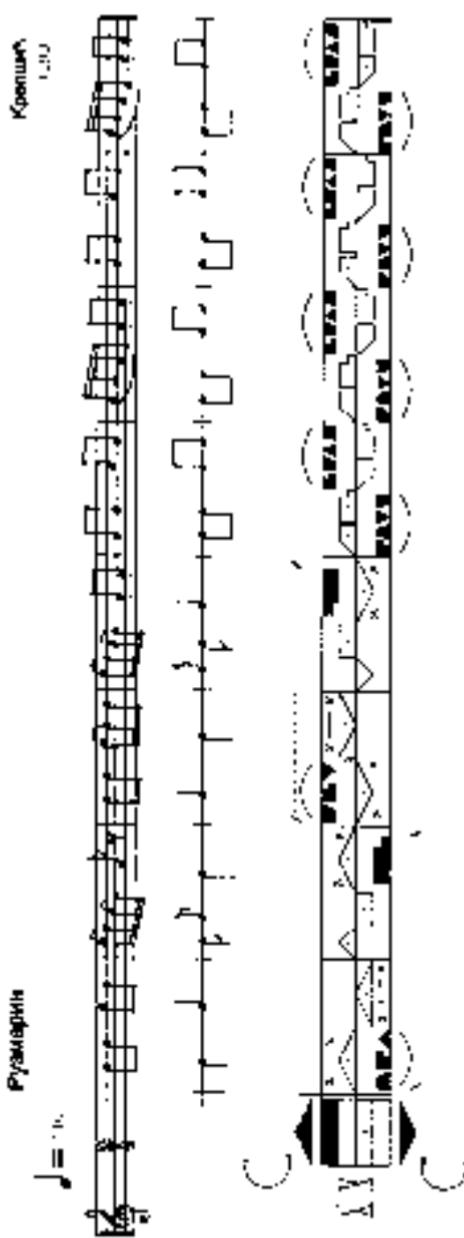
У Крепшићу кажу да је *ruzmarin* први свирао 1955. године Душан Марковић, познати крепшићки свирач: "Знамо да је Душан у Тузли чуо неко коло *ruzmarin*. Он га је пренио, дошо кући, узео тамбуру и он је то постиго да га ми играмо". Ово коло на свом репертоару имају фолклорна друштва широм Посавине, али нигде нисам чула да уз њега и певају. Играчки образац траје 8 тактова.

### ***Шеталица***

*Шеталица* (*Гуска*), је игра која је добила назив по свом првом делу у којем се "шета тамо и вамо" (2+2). Када други део траје само четири такта са пљескањем рукама на крају носи назив *гуска*, а када други део траје 8 тактова назива се *шеталица*. Исти играчки образац има и игра *ајд на лево секо Јело*.







Ruzmarin

Piažljivo  
1991.

$\text{♩} = \text{C}\text{maj}$  110



Ruz-ma - n - re mo - le mš - no rve - ne  
sa - vi - jo sa miz - ma - nin lo - li za - ře - ři

Ruzmarin

Klarić  
1989

$\text{♩} = \text{C}\text{maj}$  110



Ruz-ma - n - ne ne ve - ni kral vñ - rđe  
Zat - lo ve - ne š kard ni - je - si ţe - dan



шапчанци (Губац)

J = 80

шапчанци

J = 80

шапчанци

J = 100

шапчанци (Губац)

J = 100

Милорад Телебак (\*)

# ”ЧУВАЈ, РОДЕ, ЈЕЗИК ИЗНАД СВЕГА...”

Обично се каже да човјек језиком исказује своје мисли и споразумијева се са другима. Да, али то је само дио суштине и функције језика. Изражавајући мисао, човјек испољава и свој дух и интелект који су ту мисао створили. Језик није само средство споразумијевања међу припадницима једног народа; он је и израз њиховог духа, дио њиховог бића и идентитета, основно оруђе културе сваког народа. Језик је везивна снага једног народа - у простору (свих и свуда) и времену (претходних генерација са садашњом, садашње са будућим). Говорећи у славу Вука и језика, Иво Андрић је једном приликом рекао: "Језик је живот људи..., изван живота постоји само смртно ћутање... Језик је жива снага са којом је везана не само кутура него и само постојање једног народа."

Функција језика, његов национални значај заслужују, и налажу, да језик чувамо и његујемо, да развијамо језичку културу народа. Уопште узевши, она је код нас још ниска, запостављена. И данас је више оних који много већи значај придају, нпр., култури одијевања него култури изражавања: многима ће засметати неусклађеност боја или каква мрља на одјећи, а на несклад израза са нормом и на "мрље" у језику и не обраћају пажњу. Ипак, улива наду жеља све већег броја људи да правилно и лијепо говоре и пишу.



Погрешно је мишљење, тачније - изговор за незнанje, да је важно да се разумијемо. Јест важно да се разумијемо, али разумљивост је тек минимум; више од тога је правилност језика, а још више његова љепота и изра-жајна снага. Будемо ли се поводили за оним "важно је да се разумијемо", једнога дана се - нећемо разумјети! Наиме, познато је да језик и функционише на општеприхваћености и општеразумљивости језичких средстава (ријеч коју створи појединац улази у лексику тек ако је прихвати колектив, народ). Да би што боље служио као комуникативно и културно срество, стандардни језик мора бити прописан, нормирањ, јединствен, и сви они који се њиме служе треба да познају стандарднојезичке норме и да их се придржавају. Самоволје у језику не може бити, јер - како нам Вук поручује - "језик није приватно благо него опште добро". Зато и брига сваког појединца, народа и државе. Општа брига. На то је давно указао српски пјесник романтичар Петар Прерадовић стиховима:

"Чувај, роде, језик изнад свега,  
за њег' живи, умири за њега!  
По њему те св'јет познаје жива,  
на њем' ти се будућност заснива!"

Од романтизма нас дијели више од једног вијека, али смо стицајем несрећних историјских околности "изгубили" тај вијек и многе вриједности културне револуције романтичара, па сада поново морамо бити - романтичари! У националнокултурном смислу и интересу.

Зато чувајмо језик. Народ и језик имају исту судбину!

\* Из књиге: "Говоримо српски", Нови глас, друго, измијењено и допуњено издање, Бања Лука, 1998.



Остоја Кисић, есеј (из књиге "Незвана авангарда")\*

# РАДОМИР КОНСТАНТИНОВИЋ СА ПЕНТАГРАМОМ

Њемачки хисторичар књижевности Курт Вајс (Weis), постављајући себи питање шта се догађа са пјесницима деветнаестог вијека одговара да ће нам бити јасније ако се вратимо у собу за студирање, Гетеовом Вертеру и кризи Фауста. Тада исти Вајс у својој књизи *An den Grenzen Nationalliteraturen* (Берлин 1958), коју помињемо поводом есеја Радомира Константиновића, изложио је неколико интересантних мишљења о есеју као одговор на анкету о ријечи и предмету есеја. Он је у том чланку високо оцijенио овај књижевни род и разграничио га од сваке врсте прозе: од кратке расправе и истраживања, дубљег описа, летка, досјетке, оговарања или трактата. "Есеји бијаху они - каже Вајс - који изазиваху шакаљива осјећања код читалаца. Када поље науке изнутра, само у себи мирује да ниједна могућност није отворена, тада је есеј врста *Hors d'cenore* научног сазнања. Он вјерно остаје уз сазнање само уколико оно никакво тумачење без жеђи спознаји не може додати. Сам се креће међу стварима које нису научно испитане или које још нису савладане; на примјер: љепота у народном или темељно психолошком смислу. Есеј не може бити никада превазиђен јер он својим бићем представља нешто никад пробављиво, увијек



побуђујуће на нови апетит. Јер ко би стао код Новалисова Кршћанства и Европе, код Лихтенберга, код Поа, код Бодлера?"

А када би било говора о нашој есејистици, која је по неколицини наших аутора достигла тај општи ниво рода, озбиљност и распру духа, онда би се за нас могло казати, као што је Вајс тврдио за Њемачку, да есеј код нас "не иде теже". Такав се дојам поново може потврдити ако прочитамо и по обиму и по амбицијама један од највећих наших есеја - Пентаграм - који је Дело својевремено доносило у наставцима. Тада есеј представља увир свих Константиновићевих идеја, неспоразума, откровења, чиме је он до сада испуњавао свој књижевни опус. Одмах морамо истаћи да се Константиновић још у раној својој фази и кроз читав свој стваралачки вијек од 1950. године до данас бавио и књижевном критиком и есејистиком, не ријетко ускачући у полемику са арбитрима за књижевна питања свога времена као што су Марко Ристић и Велибор Глигорић. Глигорићу је 1950. године код младог Константиновића као представника младе критике нарочито сметала "тежња за апсолутним", "апсолутна слобода уметности", "аполитичност", "безидејност", најзад, сметало му је Константиновићево тврђење да су утицаји "декадентних књижевности света код нас апсолутно минимални". Када се све то гледа кроз призму више од петнаест година, кроз призму књижевног рада читаве заједнице писаца у Југославији, утврдило би се да "гријеси" у настојањима управо с почетка педесетих година нису били ни неозбиљни ни без одређених плодова. Ти "гријеси", та скретања ка новим духовним интересима, изгедали су критичарима, који су



губили властити континуитет, и дубљи и судбоноснији по нашу литературу у односу на њене касније токове. Пентаграм је сав саткан и по тежњи и по фразеологији од ријечи "апсолутно", па ипак то неће сметати да га уврстимо у скупину "прогресивних" дјела наше литературе, и то ако под појмом прогрес подразумијевамо, по ма ком критеријуму, нешто боље од онога што смо до сада имали. И сама наша друштвена заједница, од почетка педесетих година па до данас, као пресудан фактор за настанак и прихватање нових књижевних идеја постала је прогресивнија. Једино се тиме могу објаснити неке чињенице око објављивања Пентаграма, које ћу одмах да истакнем.

Прво: Пентаграм је отворен израз Константиновићевих критичко-филозофских опредељења и једина његова књига те врсте. Друго (што се односи на Константиновића као драмског писца а што је, такође, у вези са његовим концепцијама): ниједна његова драма није виђена јер је писана искључиво за радио, није писана за сцену. Трећа значајна чињеница коју наводим када је ријеч о Пентаграму јесте приватног карактера. Када је чуо да сам прочитао Пентаграм Константиновић је сумирао: "Ви сте десети читалац. Мислим да их више не може бити. Довољно. Сасвим доволјно".

Све ове три ствари, а ту би могла да се истакне и Константиновићева интензивна сарадња са Трећим програмом Радио Београда, чији је чујни опсег и број слушалаца веома мален у односу на остале програме, говоре нам да је Константиновић писац без екстензитета. Он је вољно тражио такав пут до својих читалаца. Говоре, есеје, критике и чланке који су пратили



његово пјесничко, романсијерско и драмско стваралаштво скоро да је бацио у воду. Ма колико да се радио-драми повећава чујност, она губи нешто од илузионизма који гледаоцима пружају глумци у позоришту. Пишући их, аутор се одриче једне врсте контакта који је што ближи животу истовремено и даљи од њега. Као што је својим драмама одузeo један од елемената драматургије да би био што ближи монологу, тако ће и својим романима одузети један од елемената романеске форме, готово сав садржај, да би савременом читаоцу одузeo онај исти илузионизам догађања који више не може изразити динамизам епохе.

Задржали смо се мало више на овим чињеницама да бисмо показали, бар узгред, како је Константиновић у свакој прилици у нечему другом од овог могућег тражио потпунији смисао живота. Пошто се динамизам епохе не може изразити динамизмом форме, он је прибегавао да истражује мијене духа, које једним дијелом условљавају опште одлике динамизма. Но, судећи по Константиновићу, духовном динамиком једног времена не може се бавити мноштво, него појединци. Зато је њему било сувише и то што је у Пентаграм "ушло" десетак људи у који је, по Гетеу, "ушао" само један. Био је то ђаво. Пентаграм је и справа која држи ђавола на узици и соба за студирање.

Као коријен есистичког приповиједања и студирања Константиновићу је послужило дјело из деветнаестога вијека, које није ни еп ни драма а за носиоце опрека између сотије о Фаусту и Мефистофелу. Тек смо могли помислiti да је са повратком на фаустовску тему све свршено, а ту је дјело које управо на



тој теми, ако не расвјетљава а оно бар приближава се кључним, замршеним духовним питањима данашњице.

Има се утисак да је један уморан писац, који је у својој прози врло много "есејизиран" (види: Мирослав Ваупотић: Есејистички елементи у сувременом српскохрватском роману- Разлог бр.4., 1961. године) и који је управо постављајући питање не шта се десило с пјесницима у односу на традицију излетио из једне полемике, вратио се у собу за студирање, па ако хоћете и Гетеовом Вертеру и кризи Фауста. Не поставши тиме никакав, како би рекао један филозоф са Далеког Истока, "умјетник живљења", Константиновић је у тој фаустовској соби за студије на један изразито нервозан, истрзан, медитативан начин, походећи само "великане", "велика дјела", ослањајући се, у истраживању на велике митове и фанатизме, тражећи од свега тога извјестан "примјер" па и поуку, прије свега задржавши се или покушавајући да се задржи на проблему Фауста, циљао је да уочи и канонизује извјесно скретање духа чији су носиоци били дојакошњи наши идеали као што су Гете, Малро, Ујевић, Пикасо, Пруст, Давичо, С. Бекет, Дибифе, Бах, Киркегард...у неку руку творци модерног сензибилитета. Он о тим људима говори са дубоким поштовањем јер се дубоко интересује за њихове стваралачке проблеме. Дух није "скренуо" у односу на реалност, на друштво, на друштвени поредак, што, уосталом, Константиновића дубоко интересује, него у односу на "апсолутно". Није издржао. Није могао да издржи. Живећи напорно он је спознао свијест о живљењу, али само живљење, саму трагику живљења није могао да ублажи.



Иако је вишеслојан, Пентаграм Радомира Константиновића има оно што бисмо назвали минималним садржајем, чак је тај садржај пропорционално изражен више него што ће у његовим романима бити запостављен. "Личност есеја" одсједа у хотелској соби, и како му се тек тада не допада ништа, како је дух изглобљен из романескне садржине, он успоставља властиту диктатуру тиме што ће одагнати један, како ми то кажемо, плиткоуман додир са стварношћу и ослушкивати свој властити пулс. Тако је лађа запловила низ матицу духовних опрека, а они што се тискаху на обали остајају великаны у сумраку свога духа. На једном мјесту Борис Пастернак истиче да човјека просто доведе до лудила ослушкивање шта се догађа на степеницама. То је стање када личност хоће нешто апсолутно, од чега би била лако ослобођена присуством другога. Или, то је оно стање када наше ја, како рече Константиновић, говори о игри, које "ма колико да игра 'против' других оно игра 'за' себе".

Јунаци дјела о којима Константиновић расправља постају за њега предсмртна стража. Они га у Пентаграму и бране и угрожавају. Зато он поставља питање стила као најопаснију константу духа. Он се пита:

"Знају ли моји мртви да ће нестати, потонути у стилу? Знају ли да ћу их издати, ја, стилист, ја који сам издајник јер сам стилист, јер те мртве претварам, ноћас већ, у стил једне прозе, у игру ове реченице, њихово месо, њихове руке у ове речи, у те речи које их пројдиру, те гладне, неманске речи, увек отворене гробове?".

У агонији трагања за редом, у бесконачној стилизаци-



ји настаје естетизам у чијим коријенима, по Константиновићу налази своје унижење чак и полемички, анархистички и револуционарни дух Даде. Констатујући да конзерва нађена на ђубришту и стара кутија пасте за ципеле могу бити досегнути апсолут, писац Пентаграма ће се упитати: "...уметност је свуда где је свет, али где је онда свет?".

Скоро да ће крикнути из своје ћелије:

"...нека крв, нека трпљење, неки пацови ипак су нам потребни, нека грешка у геометрији,...као онај отвор којим је Гетеов Фауст увео демона у пентаграм, неки отвор којим ће, у тај свеопшти склад, и усаглашеност, да продре неки пацов бола и ужаса, пацов ових спинозистички схваћених афеката, нешто што умањује ову шансу адеквације, нешто као случај, као несазнајни дух, да бисмо могли да отпочнемо своју игру."

Зашто Константиновић инсистира на пентаграму кроз читав есеј кад знамо из Фауста одакле је овај симбол преузет; наиме, Гете га је преузео из Библије, да је то једна прилично чиста ствар, да је то симбол који Гетеу осмишљава динамизам и једну прилично циничну конверзацију између Фауста и Мефистофела?

Прије него што ће доћи до фаустовске нагодбе са ђаволом, Фауст открива да је ђаво ухваћен у Христов знак- петокраку са једним незатвореним углом. Тада ће рушилачки дух који све пориче- Мефистофел- порећи ће и себе јер сматра да враг и авети "ком стазом уђу и стигну њом". Рушилачки принцип и принцип искушења, морам признати, код Гетеа, увијек ми се чинио мистичним. Оба ова принципа код Константиновића су остала недоречена, скоро у истим поларитетима у којима их налазимо код Гетеа.



Најпоразније дјелује анализа Давичовог Каироса. Брзи бог тркач Каирос јурећи у будућност увијек је без себе, без свога ја. Каиросу, који грца у будућност, и за будућност Константиновић прориче неминован пад у прошлост, а у њој господари стил добро видљив у естетизму. Као што свему постојећем пријети да склопи уговор са ђаволом (чак и камен улази у службу магије), тако све постојеће има особине ђавола те је ухваћено и затворено од стране духа и непробојне зидове чији је распоред тако трагичан да је неминовно кретање свакога ко је ту само кретање уназад, и то у оном правцу у коме је крак звијезде био неправилно затворен. Ако се негдје не бих сложио са Константиновићем то би било оно мјесто које улази у трактат о Каиросу и гласи:

“Искуство негације је искуство ништавила: свет овде никад није, он ће бити”.

Хтјели ми или не хтјели, то је моје дубоко увјерење, свијет је окренут далеко више ономе што ће бити и његово је искуство негације увијек позитивно. Свијест о ништавилу искуства негације је индивидуална творевина. Она се не може идентификовати са искуством свијета. Читава једна струја у књижевности, и уопште у свим духовним дисциплинама, у коју полажем пуно повјерење настоји да буде негаторска зато што је укоријењена колективна негација постојаћег свијета већ показала извјесне позитивне резултате у изградњи подношљивијих система од оних које је на плану духа, на примјер, изградила средњовјековна мистика. Ја знам, свјестан сам тога да се ђаво не мора и не може кретати само уназад, у правцу у коме је крак звијезде био неправилно затворен, већ у свим правцима, а не ријетко и у будућност. Ако је Гете



само једнога између Мефистофела и Фауста учинио трагичним, и то онога чији је дух више сломљен и ломљив, Константиновић је видио трагедију у обојици. Гетеова грађанска филозофија и поред све опрезности није била тако штура. У њој се развијао онај ненадмашни осјећај поретка који је произилазио из хаоса и мистике. Гете је на једном мјесту рекао да нас ред учи како да савладамо вријеме ("Doch Ordnung lehrt euch Zeit gewinnen"), но Константиновић том Гетеовом принципу одузима протежност постављајући питање: у чему је ред? То питање, које у Пентаграму трепери између свих редова, добија поражавајући одговор у трактату о естетизму. Естетизам се манифестије у стилу, а стил је издаја. Естетизам као схватање свијета може се пратити од самог почетка Пентаграма, где Константиновић као почетни доказ авантуре духа истиче да је немогуће ствари сагледати у акцији већ изван ње, када ствари буду "обухваћене таласом апсолутне стварности". Константиновић не пружа никаква објашњења јер би егзактна обрада грађе коју он испитује била много обимнија али би, вјероватно, изгубила нешто од "адеквације", "заплета", и, најзад, наслага песимизма у погледу на све оно чега се у своме надахнутом есеју дотакао.

Нема код нас ниједног млађег напредног критичара који на дјела естетизма није, оправдано, гледао са негодовањем, али нико није дубље и на одговарајући начин указао на ту појаву, наиме на слом те појаве као њену недовољност, као што је то учинио Радомир Константиновић. Ми га овим тврђењем желимо да увучемо у "борбу" на коју он, вјероватно, не би пристао. Нека врста "кочења" као неопходан психички



гест, који је Лукач популарно истакао недавно у дуготрајној животној полемици са фројдизмом, развијена је код Константиновића на свим плановима. Лукач је тај чин кочења објаснио на случају чамца и веслача. Уколико вода пружа снажнији отпор веслима, утолико чамац брже и даље граби напријед. У свом стваралаштву Константиновић се држао таквог једног начела. Да би остао авангардан стајао је насупрот "струја", или је ћутао са неким "трећим" становиштем. Са Пентаграмом је исто. Као што је Константиновић у овом дјелу остао изван своје критичарске дјелатности, он је и изван есејистике коју пишу данас код нас Глушчевић, Павлетић, Милошевић и низ њихових савременика. Ако му и можемо ставити примједбе на поједина извођења закључака, не може му се оспорити огромна способност за синтезу. И из тога произилази његова ријешеност да покаже стварну ваљаност и трагедију чежње за апсолутним. Бољи одговор на давну критику Велибора Глигорића не бисмо могли ни очекивати. Оно што "смета" изискује врло често крупне студије. Константиновић је говорио о томе на начин који је више расправа са самим собом него са другима. У овој узбудљивој хрестоматији побуда, намјера, митова, фанатизма духа нашли су се, као што смо већ истакли, заједно Гете, Марло, Ујевић, Пикасо, Пруст, Давичо, С. Бекет, Дебифе, Бах, Киркегард, затим Орфеј, Еуридика, Едип, Фауст, Хамлет, Блум, Ахасвер итд., јунаци над многобројним књигама и јунаци многобројних књига и легенди. То је та распра и пентаграм.



Стефани Волес (\*)

# СРПСКЕ ИКОНЕ (1994)

(...) Икона се развила у византијској уметности у шестом веку. То је литургијска уметност и тако незаменљив део православног богослужења. Икона је у ритуалу хришћанске православне цркве на истоку од подједнаке важности као и мошти у романској католичкој цркви на западу. Постоји много прича које говоре о чудотворном дејству икона и о иконама које нису направиле људске руке; за многе се сматра да су послате са неба.

Постоји прича по којој је једну од првих икона направио сам Христ. По тој причи Абгар, краљ Едесе, боловао је од лепре и послao по Христа који је био у Палестини, у нади да ће га он излечити. Ананиас, његов гласник, пронашао је Христа, али није могао да дође до њега, због масе која га је окружила. Христ, знајући да је гласник ту, замочио је комад платна у воду и притиснуо га на лице. Када га је скинуо, на њему је остао отисак његовог лица. Дао је ту "икону-начињену-без руку" Ананиасу, и он је понео Абгару. Икона је излечила Абгара од лепре и Едеса је постала прва хришћанска држава.

Временом, икона је постала део свечаности литургије у источној православној цркви. Као свете слике оне нису поштоване само због естетских вредности. То су слике које посвећеник може да употреби као фокус молитве и посвећења. Према грчким



црквеним оцима, као што је Базил, икона је "...по значају једнака писаној речи, призив очима, важан као и призив ушима..."

(...) У медијум иконе може се убројити све, од мозаика до фресака и гравира на мермеру, металу или папиру. Ипак, иконо-сликарство преовладавало је у религиозној уметности источне Европе за време Бизантије. Нагорично, Хиландар, Грачаница, Дечани (са више од 1000 композиција) и бројна друга здања и цркве широм земље сведоче о рађању иконо-фресака у Србији.

Иконе у форми Фресака још увек су врло популарне у Србији. Оне служе као слике јеванђеља. У средњем веку ово је било од посебне важности јер су једино свештенство и они високог рода могли да се школују. Већина људи није знала да чита, а и да су могли, нису имали приступа књигама. Иконографија фресака била је заједничко знање и већина људи знала је да "чита" ове сликане приче. Иако су ове фреске биле обожаване, уметници који су их створили нису их потписивали.

(...) Данас се појам икона углавном односи на мале свете слике насликане на дрвету, стаклу или платну. Иконе се такође могу понети и држати у кући. Оне вернику дају стварну везу са спиритуалним светом. У Русији, као и у Србији, иконе су веома важне у свакодневном животу људи. Зато што често представљају лик светаца, могу бити употребљене да позову свеца заптитника, поводом важних ствари у животу. На пример, српски краљ Милутин позвао је Христа Пантократора и св. Георгија у помоћ у његовим војним походима. Иконе су често ношене у рат.



(...) У традицији, посебно Српске православне цркве, прецима се одаје поштовање у обичају подсећања познатом као крсна слава. Свака породица има посебног свеца заштитника, којег крсна слава слави. Традиционално, тај дан је онај дан када је предак прихватио хришћанство крштењем или онај дан када је предак усвојио свеца заштитника. То је сложен обичај у којем икона свеца заштитника игра важну улогу. (...)

Превела са енглеског Сања Ђосић

\* Из књиге: “Сербия” српски народ, српска земља, српска духовност у делима страних аутора, пето допуњено издање, ИТАКА, Београд, 2000. Одабрао Петар Субашић.

Свети Ђорђе  
Славовуба Радовановића Србина





*Саво Кусин и храст усједрео је родне куће*



Миро슬ав Трифуновић, председник Глорије Глигоровића Хрватске и Радивојевића

# Ћазивања и џаписи (грађа)



*Враћа на родној кући Османоје Кисића у Ражњеву*

# КАЗИВАЊА И РОДОСЛОВИ

(Из казивања Саве Кисића, записао Петар Васић у Ражљеву, 19. 6. 2003. године)

Саво Кисић, пензионер, рођен у Ражљеву 1919. године, из хобија истражује и биљежи родослове, легенде, приче из народа и друге занимљивости. Већи дио података добио је такође из казивања људи са којима се сусретао, али је упоредо с тим прочитao и још чита брижљиво одабране књиге.

“У Ражљеву су некад, прича Саво, живили Мађари и Турци, постојала су два гробља мађарска, једно у Будечима, а друго има код садашње куће Зарије Ристића из Посавца. Била је турска власт и многи Турци су овдје долазили из Брезова Поља, а тамо су дошли из Мачве послиje 1862. године. А ми смо већ били ту, наш је предак Срдан Кисић из села Подосоја, Билећке Рудине. Био сам у том селу, интересантно је да и данас ми имамо иста имена, односно ми носимо њихова имена. Два пута сам био у Билећи и упознао сам се са неким од њих, али сам 1978. године ноћио, већ сам тад био у пензији, враћали смо се из Сплита ја, жена и син. Ја сам то био планирао у Скопљу још, нисам био прешао у Београд. Планирао сам да ноћимо у Билећи па ћемо онда у Подосоје. Тамо има Кисић Јово и два сина један Владимир, инжењер је био у Ријеци, а други му је син Мишо, он се бавио трговином, долазио је у Брчко, њега нисмо тамо напили. Јово нас је задржао на ручку није нам дао ићи.



Био је ту и један рођак Гавро, али имао је и рођака Спасоја који је онда био у 85. години. Он је био и ослијепио и оглувио да ништа није знао и био је непокретан тако да нисам ништа од њега могао сазнати.

У првој половини 18. вијека овдје је дошао Срдан са женом Полексијом и три сина: Митар, Симо и Захарије, звани Зуко. Они су донијели презиме Кисић и задржали смо га до данас. Од синова његових, унуци његови, а то су Турци тако наређивали, настале су три фамилије: Кисићи су задржали своје презиме. А по Симином унку Симики, он је имао сина Перу који је свом сину дао дједово име Симика, настали су Симикићи. Све три фамилије славе Светог оца Николу. Трећа је од Мићиног (Митровог) сина Андрије, односно унука Стевана, настали су Стевановићи. Само они су у Глигоровићима, али данас ту нема више нико од те фамилије. Има Владо Стевановић који живи негдје у Зеници. Данас има једна кћерка од покојнога Срећка, то је Владина и Микина сестра, Љубица она је близу куће Стојана Глигоровића направила нову кућу. Други њихов брат Мико је живио у Градачцу и он има два сина и двије кћери које у Брчком живе. Владо има три сина.

Срдан Кисић се са своја три сина и женом насељио у Глигоровићима и то кад се иде за Челић, од Ковачевића кућа са десне стране има њива та се њива зове Зукиновача по најмлађем трећем сину Срдановом Захарији, званом Зуко. Они су се ту насељили, направили колибу и ту су живили једно вријеме. Кад су се Мађари иселили са Старих Села. То је дио села који се зове тако и налази се испод куће покојног попа Бранка од Крбета према Ражљеву. И ту су биле искрчене њиве и терен, задржали су се



неко вријеме и нису били задовољни ни на том мјесту и прелазе овдје у Козјачу, где су и данас куће Кисића. Али ту су се, још у Старом Селу, подијелили Кисићи: Митар, Симо и Захарије.

Симикићи узму земљу једно триста метара источно. Да ли вјерујете, да су ми причали људи да и данас има изданака шљива које су тада биле мађарске шљиве. То је та "мађарка шљива" наша што су је Мађари донијели. Ови који су дошли овдје изишли су навише јер има лијеп преглед, види се Мајевица. Чак, кад је лијепо вријеме, види се Цер преко Дрине, виде се и остала брда.

Послије Кисића овдје долазе Говедарице, они су Гачани из села Михољаче. Долазе два брата. Један је имао два сина, а други једнога. Овај што је имао једнога било му је име Милош. Они су исто тако живили на Старом Селу. Било их је три породице. Тамо су били и Стокановићи. Е, они не знају одакле су, причао сам са покојним Стоканом и није знао ништа да ми каже о томе. Те су породице биле у Старом Селу поред ријеке, Црна ријека се зове. Онда су се сви преселили овдје, све три те фамилије. За Кисићима и Говедарицама дошао је и један Будеч. Данас имамо у Ражљеву засеок који се зове Будечи. То је био неки Бан Будеч, то сам ја читao у књизи Јевте Дедијера. Да ли знате за ту књигу?(\*)..."

Казивање о породицама се наставља, сачуваћемо га да се не заборави, али Саво је овом приликом испричао и друге занимљиве приче из прошлости села и овог краја, које личе на легенде.



# ЛЕГЕНДА О НАСТАНКУ ИМЕНА СЕЛА

На локалитету званом Бегов суват у Ражљеву, између Будеча и Глигоровића, до прије нешто мање од пола вијека био је парни млин за чији погон је коришћена вода из потока односно природног извора у непосредној близини. О том извору, његовом настанку или његовом бурном избијању, попут гејзира, постоји легенда која се везује и за сам настанак имена села Ражљево. Људи су то мјесто назвали Ражљев. И данас у околним селима кажу: Идем у Ражљев. Па и сами Ражљевчани знају понекад рећи пријатељу: Дођи код мене у Ражљев!

Саво Кисић о томе, прича овако:

"Ту је сада густа јошиковина, али некада давно, нагло је почела из земље на том мјесту да избија велика количина воде и да се ражљева тако да топи долину према Пиперцима и Главичорку. Та рјечица коју зовемо Лукавац је нагло расла и излијевала се плавећи околину. Људи су се успаничили и онако забринути и уплашени тражили спаса, повјеровали су чак да може доћи до новог потопа. Сва околна села су се окупљала око тог великог извора бацајући у њега што веће количине земље те разног другог материјала и предмета, све што би им се нашло при руци, али помоћи није било. Извор се није смањивао, вода је куљала у високим млазовима. Нађе туда неки њима непознат човјек и види окупљени народ. "Еј, људи - повиче им - не можете тако ништа учинити. Цаба вам је што радите. Узмите, рече им, струку сланине,



узмите руно непране вуне и, чекај, још нешто треће, не могу сад да се сјетим шта бјеше треће!- каже Саво, углавном три ствари да баце у тај извор, и вода ће опасти. Тако и буде. Кад су то урадили вода се повукла.

И недавно почетком деведесетих када ће се поново заратити. Када ће се десити наша нова несрећа и сав поганлук, у "Експрес политици" је писало, дододио се исти случај као што је био ражљевачки, код Братунца и Сребренице, у Србији с ону страну, букнула је нагло вода, избио је јак извор, и камење је избацао из земље, каже, падало је преко Дрине у босанску страну према Братунцу и Сребреници. Био је то неки предзнак велике несреће која је услиједила. Жао ми је што не сачувах тај примјерак "Политике експрес"- Тако нам је своју верзију легенде о Ражљеву испричао Саво Кисић.

\* "Од Чардака је на запад село Слива у којој има 7 кућа. Село је разриђена типа; куће чине двије мале групе, које су у даљини од 200 м. У Сливи живе: Вујовићи, Мирковићи и Кукићи. Сјеверно од Сливе је Овсиште, у кому живе двије породице: Комар (1 кућа) и Кисић (1 кућа)"..."Кисићи су доселили из Закутине у заушкој опћини. Они мисле да у Закутину нијесу ни одакле доселили, то јест да су старјеници. Славе Николь дан"..."Најстарије породице у Билећи су: Милићевићи, Кисићи и Шуловићи. О Кисићима не зна се ништа, од кога су потекли и јесу ли се иодакле доселили. Увијек их има само једна кућа. Њихова племена има на Бањцима и у Звјерини. Славе Николь дан."..." У стара села рачунамо: Селишта, Плужине, Подубовац, Подосоје, и Грабовицу. О старини овијех села прича се ово. У оно вријеме, кад су Турци освојили Херцеговину, у Билећи је живио Бан Будеч, чије се "добрство" пружало с Баћова Мрамора, на Вучијем Долу до Крњина Камена у Звијерини. Сва ова села бијаху тада у власти бановој. Тога су бана посјекли Турци у Травнику, а његово имење наслиједила је породица Милићевићи. Послије смрти банове све је становништво побјегло из овијех села, па је доселило ново."( Из књиге: Јевто Дедијер, "Херцеговина", издавач ИП "Веселин Масленка", Сарајево 1990. године, стране: 160. и 166.)



# ЛЕГЕНДА О ЦРКВИ НА МАЈЕВИЦИ

Друга легенда коју је Саво испричао говори о градњи цркве на неком мајевичком брду или у Корају.

“У турско доба добију дозволу Срби да направе цркву и то су правили комплетно од дрвета, дрвена грађа и дрвене чивије. Цијепали су храстову даску за кров на танко и слагали у витлове. Кад једне вечери удари велика олуја, и јак вјетар онај што ковитла у кругове и подигне те однесе сву грађу што је била припремљена за покривање цркве. - Одлетејела, каже, црква! А зашто је одлетејела? Зато што је неко женско, нека була, опрала хаљинке и стерало по оној грађи да се суше. Сушила одјећу на црквеној грађи!

Даске које су биле припремљене за црквени кров подигнуте су високо и ношене вјетром одлетејеле на разне стране. Једна је даска, кажу, пала где је прије петнаестак година направљена црква у Мртвици, док је друга пренешена чак преко Дрине у Србију у једно село, не знам како се зваше. Тамо на том мјесту где је та даска пала направљена је још онда црква којој је дато исто име које је имала прва за коју је грађа и била припремљена.”

# О Ристићима и Иванићима

Из разговора са Љубом Спасојевим Ристићем, рођеним 1927. године у Пиперцима. Забиљежио Петар Васић.

“Може ли се поновити прича о оних пет сестара ваших прабаба, што су споменуте малоприје? "Сад ћу се вратити на њих пет! Ево, од Анице су постали Анчићи, а од Иване Иванићи. Моја баба Смиља је добила презиме Иванић и Радивоје, Стевин отац, је био Иванић, а Стево је био Анчић. Стевина је баба била Аница, зато је он Анчић. Моје бабе Смиље мајка је била Ђука, а баба Аница. Значи, она је имала Радивоја, Стевиног оца и Ђуку звану Гара. Стевин отац Радивоје и моја прабаба Ђука-Гара су били брат и сестра. То је било за вријеме турске владавине. Велемира, мог брата, су до скора звали Гарић док нису дошли нови документи. Баби Ђуки-Гари дошао је у кућу човјек, то је био Гужвић-Николић из Главичорка. Имали су женску дјецу. Дошао је и њиховој кћерки Смиљи у кућу Јован Поповић из Мртвице. Смиља и Јован Поповић су родили Велемира, Ружу, Зорку (Зорка Душановица) и Госпаву. Мама Ружа се родила 1892., а тетка Зорка 1893. године. Мама се удала као ове суботе, а тетка Зорка одмах друге, зато су јој (тетки) рекли да неће добити мираз, онда се то звало прћија. Ружи дође у кућу Спасоје Ристић из Горње Чајавице. Спасоје и Ружа су имали дјецу: Ранку 1919., умрла од 18 година,



па Велемира 1921., па Софију (умрла), па Рајка (Рајко Ристић, рођен 1925., живи у Брчком и нема дјеце (умро крајем 2001. године), онда Љубо, па Здравко, па Грозда, па Јелисавка, све сестре су младе умрле. Здравко је скоро умро, има сина Спасоја, рођеног 1959. године, који живи у Херцег Новом. Велемир је умро, а имао је сина Спасоја- Спасу, који је умро млад, дијете, има сина Јована (1950. годиште, није се оженио), има кћерку Смиљу (1947.), (-удата за попа Стокана Милорадова Видовића, живе у Ламинцима код Градишке, имају сина Милорада, ожењен, такође поп, и кћерку Раду) и Ранку. Ранка Велемирова је удата, живи у Брчком, нема дјеце.

Стево Анчић Иванић се два пута женио. Прва му је жена била Јокићка из Тутњевца, она је родила Милана и Аницу. Аница удата за Милана Калајџића у Магнојевићу. Друга је родила кћерку Славку, сина Ристу, кћерку Марину, кћерку Бојку, сина Рају и кћерку Анђелку-Ђелку. Све њих је родила баба Стана (из Тутњевца). Стевин брат Ристо, погинуо у Првом свјетском рату.

Дакле, Стевин и Ристин отац Радивоје- Рајо- брат моје пррабабе Ђуке, баба Смиља и Стево и Ристо су први рођаци, а моја мајка (Ружа) па Милан, Саво, Душан Иванић су други рођаци, а ми смо трећи рођаци, ова наша генерација, (Рајо Стевин Иванић, Каћо-Вукашин Савин Иванић, Аћо-Алекса Миланов Иванић (умро крајем 2001.), те Љубо Спасојев Ристић, покојни Перо и Драго Ристин Иванић и остали).”

“Ристо Анчић-Иванић је погинуо на Грацу у Аустрији. Оно је био његов споменик крајпуташ код Аништа. Писало је: Стани, брате, путниче, и прочитај



овај спомен. Овде лежи раб божији Стево Иванић!, - је ли тако?”

“Ристо је погинуо у Аустрији. Јест, био је споменик, пренесен је у гробље скоро. Није добро што су га пренијели. Больје би било да је остао тамо у њиви, крај пута. (А то је био једини крајпуташ у Пиперцима, вальда због тога што Ристини посмртни остаци никада нису пренесени овамо. Да ли је погинуо или умро, не зна се сигурно, јер је био мобилисан у аустријску војску пред Први свјетски рат.) Саво Ристин Иванић био је 1908. године, а Душан је рођен 1910. године и још је жив (био је тада жив, умро је крајем јула или почетком августа 2001. године, као најстарији Пиперчанин.)”

“Како се звао бег који је располагао пиперачком земљом у доба Турака?”

“Ризвајбег!” (Ризванбег!?)

“На крају, одакле су и када дошли сестре које су изродиле ваше двије фамилије?”

“Из Требиња су дошли, а то би могло бити почетком IXX вијека? Не, то је било крајем IXX вијека. Израчунај, кад је била буна у Херцеговини!”

(Пиперци, 2000. године)



## АШИКУЈЕ СТАРА БАБА

Ашиковат нема с киме  
Ашиковат нема с киме  
Па се сели у планине  
Тамо нађе младо момче  
Откуд идеш младо момче  
Добро јутро стара бабо  
Откуд сам ја стара баба  
Откуд сам ја стара баба  
Ја сам цура седмакиња  
Кад си цура седмакиња  
Што ти коса обијелила  
У оца сам јединица  
Па сам била млинарица  
Кад си цура седмакиња  
Што си зубе погубила  
Превари се младо момче  
Па доведе стару бабу  
Кад је било прву вече  
Баба леђа уз пећ пече  
У момчеста суза тече  
Досјети се младо момче  
Па натрпа вређу сламе  
И метну је покрај бабе  
Кад се баба пробудила  
Вређу траве загрлила  
Аој, моје младо момче  
Што ми шуштиш кано слама  
Што ми шуштиш кано слама  
Што се дереш кано вређа  
Штути баба, то је твоја срећа!



# КАД СЕ ЖЕНИ СТАРИ ЧИЧА ЈОВА

Свате купи све саме бећаре  
Па он оде поред цуре Маре  
Старац проси љепоту дјевојку  
Кад су пили код тога бирташа  
Напојише старог будалаша  
Натрпаше једну вређу траве  
И метнуше старцу покрај главе  
Кад се деда из сна пробудио  
Рукама је вређу загрлио  
То не биле ни ноге ни глава  
Већ то била свакојака трава  
Сватовима сује оца, мајку  
Па он оде просит цуру Анку  
Ај, цуро Анка, бил ти пошла за ме  
Ја имадем два врела извора  
Цуро Анка бил ти пошла за ме  
Ја имадем шарена говеда  
Ја имадем чизме липисане  
Цуро Анко бил ти пошла за ме  
Ај, превари се љепота дјевојка  
Оде јадна за лажљива старца  
Кад у старца нигдје ништа нема  
Само кућа шашпом покривена  
Пита њега љепота дјевојка  
А гдје су ти два врела извора  
Ој, зар не видиш очи крмеливие  
Пита њега љепота дјевојка  
А гдје су ти чизме липисане  
Зар не видиш пете попуџане  
Пита њега љепота дјевојка



А где су ти шарена говеда  
Зар не видиш свраке по трњаку

Двије шалљиве пјесме које је **Коста Аврамовић**

(рођен 1942. у Грбавици) из Чађавца пјевао уз  
шаргију.

Забиљежила Драгица Панић 1984. године у Брчком.

*Из сада Будимка Рисимића,  
Пићерици, пролеће 2003.*



# Поезија и проза



**“Мљекар”**

*ћомоћни објекат у дворишту Јована Глигоровића  
Ражњево, 2003.*



Из књижевног опуса Остоје Кисића

Књига: Остоја Кисић "Сонети на глад", Земун,  
Крањ, август 1995.

## Суровост у крчевини

**"Ослободити се природе"**

записано у Ражњеву , '55.

Лептир се спушта на тело уснуле кобиле. Или одмах узлеће. Кружи изнад кобиљег трбуха.

Трбух се надима -  
спушта.

Моје опажање: Кобила не цркава. Она успева да живи.

- Ваша последња жеља?

- Имам. Моја последња жеља је да старим што спорије, ако је могуће.

### Крчевина/суровост Kahschlag

На цветним ливадама пчеле за петнаест дана  
ограбаве као дуговечни старци.

Да ли ће људски век да се продужи?



## Рана опажања и јауци

Кржљав. Уврнут. Неупадљив.

Једе се. Не једе.

Трује не трује.

Лечи не лечи.

Који разорни јауци!

Нечувени предели света! Лепоте!

Нека сте увек у својој анонимности!

Красте се са деце љуште и отпадају у траву.

Овде ћу остати док се не стишају моје опречне мисли и страсти.

Чекаћу да се стишају па ћу након тога отпутовати.

Заволети, контактирати, здружити се

Твоји плодови моја машта

Кад сам се поздравио са Н” био је то тренутак изласка месеца и заласка сунца на зеленој пучини. Црвени одсјај са две супротне стране: Равноправност

- која је изражена под истим углом и истим сјајем. Па ипак светло једнога долазило је од светла другога, моћнијега.

У микро свету, где се налазим у ретким тренуцима и као посматрач, на хиљаду начина успевам да заборавим законе природе.

Бацам писма од себе. Једно за другим.

## Усјон 1960

Била фанатик - и - пропала је.

Ох, колико се оболело држимо према онима који су пропали нашом кривицом!

- Желим да ми помогнеш.

- Како?

- Куни моје непријатеље. Али никада тако да им се догоди велико, превелико зло. Куни их малим клетвама.

О нека немају крупних порока моји зли непријатељи.

Волим своју јалову идеју живота. Јалов и неподношљив

живот. Биљка не ниче, а живот се одроњава.

Тежак и мучан живот! Све ми говори као из ње да говори: Ради, буди упоран! Кад се заборавиш у раду,

доћи ћу и ја. Ја сам уз тебе. Слобода.

Учи ме фанатизму, учи ме немогућем.

Ја нисам радосна.

Ја нисам радостан.

*Ражњево-Београд-Брчко, '55-'61*

Библиографске белешке о Остоји Кисићу ( Из књиге: Остоја Кисић "Незвана авангарда", Београд, Ново дело, 1986):

"Остоја Кисић је рођен у Ражњеву код Брчког. Мајка Цвија из Пушковица, домаћица. Отац Живан (Жићо),



земљорадник- једно време хигијеничар и ветеринарски помоћник. Према месним матичним књигама из 1950. О.К. је рођен 28. 10. 1935. али прави датум његовог рођења није утврђен. Послије рата је завршио са мајком алфабетски течај па затим наставио Народну основну школу у Ражљеву са четири разреда коју је завршио јуна 1949. Учитељице: Вера Николић, Љерка Илић. Исте године уписан у први разред Државне ниже реалне гимназије у Брчком. Највећи део боравка у Брчком до одласка у Београд 1957. провео у Дому ратне сирочади и Интернату за децу сиромашних родитеља...

Гимназију је завршио у Брчком 1957. године и са стипендијом за шумарски факултет, како је кадровски био распоређен, уписује се на Катедру за теорију књижевности и општу књижевност Филолошког факултета у Београду који је завршио 1963. године. У Београду је испољио живо интересовање за актуелна књижевна збивања. Укључио се у рад студенчке штампе, посебно у рад листа "Видици" у коме је објавио низ есеистичко-критичких прилога као и неколико делова из необјављеног романа "Директорова кћер"...

Био је стални књижевни критичар у "Делу", у "Комунисту" (1967-1968.), у "Књижевним новинама". Повремено је сарађивао и у другим часописима и листовима у земљи. Био је директор и главни и одговорни уредник Новинско-издавачког предузећа Хронометар. Судјелује у раду књижевног покрета сигнализам од његовог оснивања до данас...

Објавио је на српскохрватском језику антологију "Један век српске поезије" (Београд 1971.)...

Књижевно-критички текстови су му превођени на македонски, енглески, румунски, словеначки језик..."

Остоја Кисић данас живи и ради у Београду.



Ранко Прерадовић

# КОСТ И ЦВЕТ

## Сјај ножа

Од дуге употребе углачен камен  
нож светли попут муње

чemu ли ће да служи  
и због чега је ту  
с нама

или више уопште ножа нема  
остала му свјетлост сама

## У ставу вольно

Одложили смо пушке  
пошто смо пажљиво  
очистили цеви

тела разбацали унаоколо  
а главе нам још у строју  
рововима  
целом дужином прве линије  
наши камени граничари



## Кост и цвет

Из бившег белила њена  
чеоне кости у трулењу  
израстао у струк  
исцветао плави цвет

развио се у непреглед  
плаветнило се шири животом  
ово ће се време  
по њему памтити

онда је ударило невреме  
одувао ветар цвет  
и докрајчена је кост

не зна се више  
ни где је она била  
ни из чега је изникла  
та дugo памћена  
лепота плаветнила

## Пуцањ песма

Птицо понад сама  
стална претњо сну  
пуцањ песма у нама  
и у неразуму

у мртвилу рата  
у метежу његовом  
у тишини пространства  
погодак у ништа  
устрајност заборава

## Радни пројект гроба

да земља тајно пукне да своју благу нутрину каже  
понуди за једно ново путовање једно коначно  
коначно

у име нас који чекамо пролазећи испред себе  
испред лица испред своје будућности двосмислене

тако да изгледа гроб по пројекту овом по песми  
да буде дубоко земља дубоко ноћ тај понор  
буде могућност заблуде могућност црне свести  
могућност трајања или тренутак опстанка  
тај гроб то моје последње остварење говором  
по одређењу унапред по споразуму накнадно  
или како црви хоће како будуће корење хтедне

да све буде како хоће да буде амбис предвиђен  
да буде тихо време тихо трајање тихи крај



Стевка Козић-Прерадовић

# СИЛАЗАК У СТЕЋАК

## БИЛЕЋКИ СТЕЋАК

Господар времена  
Од себе напукао

Дијели се на двије  
немјерљиве части

Нож пукотине  
Путниковим оком

Рушице- фрулице  
У камен нас воде

Изворишту стећка  
До разорног гласа:  
Умро сам једном  
јуче  
Жив сам у теби  
данас...

Одгонеташ ли ми  
кућни праг  
Пукотином уђи у себе  
Слиједи слијепца вид  
И гуштера којег траг



## СИЛАЗАК У СТЕЋАК

Из небеске даљине  
Двије кћери  
Узаном пукотином  
Силазе у стећак

Творац  
да се пробуди  
Мртав  
да се окрене  
разњежен.  
Нечуј да се огласи  
часом

Између покрета  
страшљивих  
И дојки  
радозналих.

Силазе кћери  
Раширених зјена  
кривећи туђе  
прате - близанце  
на челу стеле  
Испод маховине

И зрном соли  
крила циједе  
да се окријепе



## ТИ, САПУТНИЦЕ

Стиснуте у плавет  
сићушног рузмарина

Недојеним млијеком  
ври Херцеговина

Ушушкане вртешке  
мирисних поднева

С тјемена чеппреса  
до шупљине стећка

Смије се сунчана  
мртвим адресама  
*прољећних соба*

Очевих сеоба  
Макији  
плављој од мора  
Можда мени  
У праху зноја  
земље  
кама  
Руга се кези  
из срушеног моста  
недојеним млијеком  
запитана  
Колико прође вјекова  
у три часа тиштине  
издвојене  
за госта



## СТЕНОГРАМ МРТВИХ

Испод кажипрста  
Стенограм мрвих  
Цртежом  
Знаком  
Словом  
Слијепце дозива

А ум - лапис  
тишина  
до дна

Ружичњак  
и мрак  
испод кажипрста

Оспољен  
Цвијетом  
линијом  
слогом

Илузије лијечи  
Безоке вида

Читаче споре  
у себе тјера



## **СЛИЈЕПЦА ВИД**

Невидљив господар времена  
кроз кћери - дјецу, силазећи  
Исписао стенограм мртвих  
Загазио језеро вјекова  
С гуштером кушао млијеко камена  
Илузијом хранио слијепца вид  
Језичком словара  
остао жив

И даље - невидом  
слијепце дозива  
Пукотином, у стећак тјера

## **МЛИЈЕКО КАМЕНА**

Тврдо - расуто  
Млијеко камена

Уздржани прсти  
не музу  
не кушају

Магично - врело  
Од стећка  
До стећка  
Размажене кћери  
Кржљавим језиком  
на љубичасте  
слогове  
грушају



## ЈЕЗЕРО ВЈЕКОВА

С унутрашње стране времена

Језеро вјекова

Бијелим

Мјесечевим српом

Из вјештачке воде

Бесједу крашке земљице

На извор Понорнице

каменим јастуцима

мрви

Некрополь дријема

музику крви

У висини пупка

На крилу лептира

Мрешка се

Мами

с унутрашње стране времена

Зобљући свјетлост

из божије руке

Путник сит - свевид

без очне водице

Језеро вјекова

Чује



Драган Живак (Рођен 19. новембра 1961. у Коњицу 1966. са родитељима доселио у Брчко где је завршио Основну школу Јеленка Воћкић, ЖИШ (Жељезничку индустријску школу) завршио у Сарајеву, радио у Брчком као машиновођа. Свирао гитару и писао пјесме. Погинуо 8.8.1992. године)

## **ПЈЕСМА ОД ТРИ СТРОФЕ**

Довољан сам себи  
Правећи чедно посмртно опијело  
Палим свијећу за покој душе  
И сабласно мичем коштато тијело

Довољан сам себи  
Мислећи да чиним велико дјело  
Испалујем врело оловно тане  
Дубоко доле кроз тврдо чело

Довољан сам себи  
Сад већ задовољан свиме  
Издигнут изнад, степеник вишег  
Попут бога, ојутим јој име



## УПРКОС СВЕМУ

Упркос свему, ја се не дам  
И плећа ми добро подносе муку,  
Негдје дубоко будућност гледам,  
И тебе чврсто држим за руку.

Очи ме твоје гледају њежно,  
Видим у њима искре кишце  
И мислим како неизбјежно,  
Вријеме своје трагове брише

И плашим се да у позну јесен  
Вјетрови не разнесу сјетне нам душе  
И да црне изгубим ти косе  
Јер најљепши снови се најлакше руше

И зато више сањати нећу  
Јер увијек се нађем пред трулим плотом  
Досад се живот играо са мном  
А сад се ја играм са животом

И упркос свему ја се надам  
И плећа ми добро подносе муку  
Негдје далеко будућност гледам  
И тебе чврсто држим за руку



Нина Васић

## ПУТНИК

Како се само грубо  
укрцао, носећи безброј подераних кофера,  
препуних којекаквих кучина,  
псујући и пљујући по поду вагона  
уз коментар да је претопло и отворите прозоре,  
дрзник.

И није марио за остале путнике,  
неку старицу до прозора и малог  
поспаног каубоја,  
гђе је васпитан тај и да ли је.  
Вјероватно изbjеглица с југа.

И још је запјевао, неку чудну јужњачку  
загрливши присно бабу.

Дрзник.

Запалио је, не питајући смета ли,  
(како би тај),

јефтини загушљиви дуван.

Па је почeo причу о свом крају  
и одрастању,

али не бјеше му доста  
па покрену лавину лоших виџева,  
смијући се наглас.

Дрзник.

Иако су се кроз прозор вагона



могли видјети најчудеснији  
призори, сњежни врхови планина  
преко којих су једрили  
весели патуљци,  
и дивне куће,  
он извади парадајз и пола сомуна,  
и понуди истим баку  
и дјечака.  
Тај нападни нови путник  
Дрзник.

**2001.**

## ЈЕДАН ОД СНОВА

Хоће.  
Пусти је град расуо фењере  
по улицама.  
Нигдје човјека, ни мисли о њему,

Само ти, ћутљив и мио, и ја,  
скривена под твој капут од чоје.  
Около струји топлатишина,  
изнад је тек небо, покривач.  
Потпуно у нама - мир поиграва.

*Beograd, 1996.*



## РАЗВЕДРАВАЊЕ

Радмила, живот је бајка.  
Године нису важне.

О пролећу се чудни снови снију.

Чује се на двадесетом километру,  
долази разведравање.

И свако носи свој девер,  
само сви девери нису исти.

Јер, неко нешто- неко нешто.  
А све само  
за леп вечити крај.

**1998.**

### ( без наслова )

Он не зна да прича лепе приче  
Ал' сам је по свему прича лепа

Он зове ме у свој свет смиља  
И да чистотом будемо наспрам свету

Он не зна да прича лепе приче  
И моја су му врата одсад закључана



## ТЕЛО

Од сећања на твоје ткиво  
још дрхтим.

У прстима ми бриде  
случајни додири,

Осећам напете струје  
у твојој сржи.

Сваки покрет који ти слутим  
крати ми дах.

Сви су од пене и теста,  
Само си ти од гранита сав.

Жигаш ме кроз простор и време  
Иако удаљен, одељен, сам.

*Београд, 1995.*





# Документ Баштинара



МОНОДРАМА  
**ПРОТА МАТЕЈА  
НЕНАДОВИЋ**



**АДАПТАЦИЈА МЕМОАРА ПРОТЕ МАТЕЈЕ НЕНАДОВИЋА**

Игра: ПАВЛЕ ИЛИЋ

Режија: РАТКО ОРОЗОВИЋ

САЛА АМАТЕРСКОГ ПОЗОРИШТА Брчко

петак, 14.02.2003. 18.00 часова

**+ светосавска омладинска  
заједница - Брчко**

ОРГАНИЗATORИ:

Удружење за издавање српског културно-историјског наслеђа **“БАШТИНАР”**  
Брчко



Глумац Павле Илић  
из Високог



# ЧУВАРИ ТРАДИЦИЈЕ

20.Фебруара  
2003.год. у 19.30 ч.  
Сала Аматерског  
позоришта Брчко

## Семберија у Посавини

### НАСТУПАЈУ:

#### Из Бијељине:

- Народни оркестар СКУД-а и Солисти на народним инструментима (двојнице, фрула, шаргија и гусле)
- "СЕМБЕРИЈА"-мушки вокална група
- "МАЈЕВИЦА"-мушки вокална група
- "ДРИНСКИ ПОМЕЉАРИ"-мушки вокална група
- Женска пјевачка група СКУД-а "СЕМБЕРИЈА"

#### Из Ражњева:

- Пјевачи и свирачи на народним инструментима

#### Из Брчког:

- Женска пјевачка група "ВИЈЕНАЦ" СПКД-а "Просвјета"
- Појци Православне хришћанске заједнице
- Чланице малог хора Српске православне цркве
- Слободан Балаћ и мр Драгица Панић-Кашански

#### ОРГАНИЗATORI:

Удружење за љубитеље српског културно-историјског наслеђа

**БАШТИНАР**  
брчко

+

Светосавска омладинска  
заједница - Брчко

СКПД "ПРОСВЈЕТА"

Српско Културно-умјетничко друштво “Семберија” Бијељина основано је 1973. год. и има пуни континуитет рада и деловања упркос ратним дешавањима на просторима БиХ.

До 1997. год. функционишео је као удружење грађана, а тада је трансформисан у јавну установу културе чији су оснивач и финансијер ФОЛКПОРНУ, МУЗИЧКУ, ДРАМСКОУ РЕЦИТАТОРСКУ И СЕКЦИЈУ ВЕЗИЉА И ТКАВА чији су рад одвија на терену. Само у посљедњих шест година друштво је реализовало преко 50 јавних наступа у склопу обилjeжавања значајних празника и догађаја у општини Бијељина, 100 цељовачких концерата широм Републике Српске, Босне и Херцеговине и Србије, учествовало на четири Сабора српског изворног народног стваралаштва у Теслићу и освојило осам приједорских награда у различитим такмичарским дисциплинама, узело учешћа на дјије смотре фолклора Републике Српске и БиХ, те три Међународна фестивала фолклора: 1999. у Туруелупу-Шпанија, 2002. у Лозници и Драми у Грчкој.

За изузетан допринос на развоју културног живота у општини Бијељина награђени су 1999. год. БРОНЧАНОМ МЕДАЉОМ “Филип Вишњић”. Кроз културну сарадњу са развијеним срединама из Републике Српске, БиХ, Србије и иностранством доприноси општи афирмацији културних традиција простора Семберије и Подмајевице и Срба као народа.

Своју дјелатност друштво је усмерило у три основна права:  
-издавање и његовање пјесме, игре и обијача Срба са простора Семберије и Подмајевице  
-оживљавање и његовање културно-умјетничког аматеризма у селима општине Бијељина  
-поставку и извођење народне пјесме и игре у умјетнички стилизованим облику



Слободан Балаћ професор кларинета и фруле музичко образовање стекао у Новом Саду где је дипломирао. Специјалистичке студије завршио је у Београду. Признат је естрадни умјетник, дугогодишњи солиста и оркестарски инструменталист Радио Новог Сада, Радио Београда и Телевизије Републике Српске. Остварио је архивске снимке из области умјетничке и народне музике на кларинету и старијим традиционалним народним инструментима (фрула, двојница, окарина, гајде и дрите). Евзи се аранжирајем и компоновањем.

У Србији уводи фрулу у васпитно образовни систем ка наставни предмет. Сарађује са притомним институцијама из области културе и школства.

Руководио је и руководио Народним оркестром, оркестром фрула, дувачким оркестром, групама пјевача, вокалним и инструменталним солистима.

Врстан је познавалац фолклорне музике. Тренутно у послушен као професор кларинета у Пријedorској музичкој школи.

Члан је савјета и стручне службе за музичку баштингу Удружења за његовање српског културно-историјског наслеђа “Баштинг” из Брчког.



#### ОРГАНИЗATORИ КОНЦЕРТА:

*Задјече за најбоље франс “БАШТИНАР” Брчко*  
*културно-историјско наслеђе*

*Светосавска официјална заједница - Брчко*  
*СПКД “ПРОСВЈЕТА”*



Припрема концерта и каталога:

Ири Драгић Павић-Кашански

Издаја: “Баштинг” Брчко

За издавача:

Петар Васић

Тираж: 200

Дизајн и штампа:

ДСК



*Чланице џевачке групе “Вијенац” СПКД  
Просвјета и Малог хора Српске православне цркве  
Брчко*



*Секција за традиционалну музику СКУД-а  
Семберија из Бијељине*



Ученице школе фруле Слободана Балаћа из Приједора



Учесници програма “Чувари традиције”,  
фебруар 2003. у Брчком



На дружењу уз вечеру са гостима из Бијељине своје утиске о изведеном програму надахнуто је говорио прота Славко Максимовић (стоји), поред њега са лијеве стране сједио је покојни професор Жарко Мијовић, тадашњи предсједник СПКД Просвјета Брчко, кога је изведени програм такође орасположио. Нико није могао наслутити да ће Жарко Мијовић сутрадан изненада испустити душу на велику жалост његове породице, његових ученика, колега, бројних пријатеља и чланова Удружења “Баштинар”.



# ЧУВАРИ ТРАДИЦИЈЕ

## Семберија у Посавини

20.Фебруара 2003.год. у 19.30 ч.  
Сала Аматерског позоришта Брчко



◆ ◆ ◆ ◆ ◆ ◆ ◆

Манифестација ЧУВАРИ ТРАДИЦИЈЕ у тијесној је веза са вишемесечним настојањем Пододјељења за спорт и културу Владе Брчко дистрикта да се и у српским селима ( као што је у хрватским и босанчичким ) обнови рад некадашњих фолклорних ансамбла.

Циљеви Програма за развој аматеризма који се реализује у бранчком Дому културе, у оном дијелу који се односи на сеоско стваралаштво, истовјетни су са циљевима друштава која чувају и његују национални културни идентитет ( СПКД "Прожета", "Баштинар" и Светосавска омладинска заједница).

Вечерашње скупљање великог броја извођача на сцени и око сцена, није само ради заједничког концерта него и ради размене искуства и планирања будуће сарадње.

Окупљања ове врсте су прилика да се сртну пријатељи у позитивној стваралачкој атмосferи која подстиче на нова виђења и рађа нове идеје. Зато су се наведена Друштву и приватним организацијама већ посвећено народном певању и свирању позвавши у госте бијељински СКУД "Семберија" по којем је концерт назван СЕМБЕРИЈА У ПОСАВИНИ.

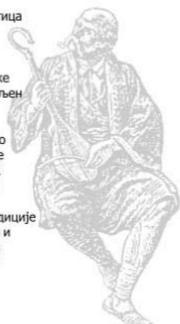
Захаљујући члановима "Баштинара", анимирани су љевачи и свирачи из бранчских села : Ражњева, Поповог поља и Мртвице.

Чланови Савјета за музичку баштину и Стручне службе за музичку традицију мр Драгица Панић - Кашански и специјалиста за народне дувачке инструменте Слободан Балаћ, представниче своје следбенике јевлаче и свираче ( јевлачка група "Вијенац" СПКД "Прожета", Чланице Малог хора Српске православне цркве, дјецији трио фрула из Пријedorада ) са жељом да пробуде код дјеце и родитеља вољу за савладавањем технике свирања на народним инструментима ( фрула, окарина, klarinet ) кроз озбиљно осмишлен образовни процес у "Музикој играоници Баштинар". Уједно, жели се показати да је започео рад са црквеним хором и да је уписан нови чланови и чланице у току. Потије Православне хришћанске заједнице ( тзв. "богомольчаког покрета" ) донојели су у Брчко прије десетак година из Доњег Вакуфа посебну врсту јевлања. Поред текстова владике Николе Велимировића, појци и сами на одређенији број мелодија стварају нове пјесме. Многе лијепе текстове наши нови сугrađani исплевали су баш у Брчком. Вечерас је први њихов наступ изван цркве.

Надамо се да ће вечерашња пјесма и свирања подстаки и друге носиоце народне традиције у бранчском крају да се укључе у манифестацију ЧУВАРИ ТРАДИЦИЈЕ и да ћемо имати и веће Смолубана, Илијашана, Височана... свих оних који су доласком у Брчко донајeli и своју културу коју Брачци познају доволно да би могли да је цијене колико заврђује.

◆ ◆ ◆ ◆ ◆ ◆ ◆

mr Драгица Панић-Кашански  
етномузиколог



## ПРОМОЦИЈА ЧАСОПИСА:

# Српска вила

ЧАСОПИС ЗА КЊИЖЕВНОСТ, НАУКУ И КУЛТУРУ



Сала Аматерског позоришта Брчко;  
27. фебруара 2003. год. у 18.00 ч.



СПКД "ПРОСВЈЕТА"



Светосавска омладинска  
заједница - Брчко

Удружење за побољшање српской "БАШТИНАР"  
културно-историјског наслеђа Брчко

Прва изложба у организацији Стручне службе за ликовну и примијењену умјетност

Удружења за његовање српског културно-историјског наслеђа “Баштинар” Брчко

# Умјетничка дјела надахнута православљем

ПОБОДОРН ВАСКРСА  
И ПУРКЕВДИНА

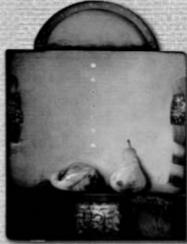
5-16. маја 2003.

СЛАВОЉУБ РАДОВАНОВИЋ  
СРБИН:



“У неке од својих иконама сам, не без страхота, чврс  
ситијице детале који се могу сматрати  
иновацијама у иконописању. Из равнине  
резира, на драмијер, стечи би болалаги руку,  
јер нам длатослављам, а у ојачој  
држави Јеванђелое”

ГОЦЕ ЈАКИМОВСКИ  
БОЖУРСКИ:



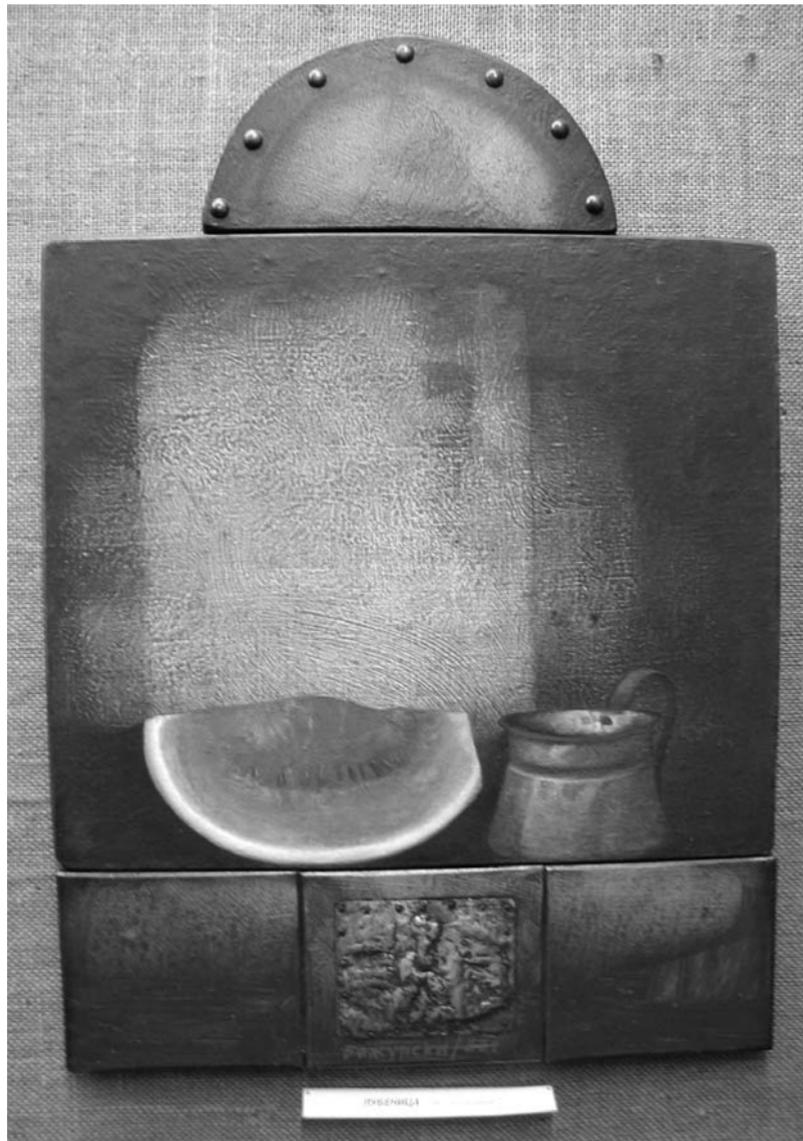
“Слика, као и човек се не бавија само по  
сполочности. Ако нема фами, не браћеци  
ама баш племена”

Отварање изложбе 5.маја (понедељењак) у 19.00  
Умјетничка галерија Брчко

Суорганизатор:

+ скетосакска  
омладинска  
заједница  
соз

БРЧКОДАСТА ГАЛЕРИЈА-ПУЗДАНИЦА - БРЧКО



*Гоце Божурски, Куманово*



## *Ошварање изложбе*





*Са отварања изложбе*



Жена из Пойновог Потока у ношњи



*Удружење “Баштинар”, уз ћомоћ вриједних мјештана Ражљева, настоји да покрене шире активности на његовању и очувању српске традиције у овом крају.*

*Фотографија са једног од саслушанака на коме је припреман дио програма за Прокојов дан.*



Посебну помоћ и подршку Удружењу “Баштинар” од оснивања пружа Влада Брчко Дистрикта БиХ и Пододјељење за спорт и културу на чему се овом приликом захваљујемо.

# Садржај

Увод .....	2
<b>О Удружењу “Баштинар” и поимању баштине .....</b>	3
Пјесма: “Башта на сина думаше” .....	5
Из Душановог законика (о баштини) .....	6
Здравко Антонић: “Наслеђе” .....	10
Извод из програма рада Удружења .....	13
<b>Наука - Из националне ризнице .....</b>	17
mr Драгица Панић-Кашански: “Коме је секунда данас лепа?” ....	19
mr Драгица Панић-Кашански: “Брчанске лазарице” .....	36
mr Драгица Панић-Кашански: “Сеоске игре градског порекла у брчанском крају” .....	41
Милорад Телебак: “Чувай роде језик изнад свега” .....	48
Остоја Кисић: “Радомир Константиновић са пентаграмом” ...	50
Стефани Волес: “Српске иконе” .....	60
<b>Казивања и записи (грађа) .....</b>	65
Саво Кисић: “Казивања и родослови” .....	67
Саво Кисић: “Легенда о настанку имена села” .....	70
Саво Кисић: “Легенда о цркви на Мајевици” .....	72
Љубо Ристић: “О Ристићима и Иванићима“ .....	73
Коста Аврамовић: “Шаљиве пјесме” .....	76
<b>Поезија и проза .....</b>	79
Остоја Кисић .....	81
Ранко Прерадовић .....	85
Стевка Козић Прерадовић .....	88
Драган Живак .....	94
Нина Васић .....	96
<b>Албум Баштинара .....</b>	101





